

ENCYKLIKA PIA XI.

QUADRAGESIMO ANNO

O vybudování společenského řádu a jeho
zdokonalení podle zásad evangelia

Přeložil

DR. BEDŘICH VAŠEK

III. vydání

V Olomouci 1947

Nr. 7.621

IMPRIMATUR

Olomucii, die 6. Augusti 1945.

DR. UDALRICUS KARLÍK,
vicarius generalis.

Předmluva k I. vydání.

Když člověk stojí uprostřed velechrámu sv. Petra v Římě a rozblíží se kolem sebe a nechá na sebe působit všechnu tu velikost, již budovaly věky - pak stojí ohromen a pln nekonečného obdivu.

Takovým veledílem jest encyklika *Quadragesimo anno* Uprostřed sociálních zmatků, jež jsou kolem nás, uprostřed nejistoty a spleti národohospodářských a sociálních teorií zvedá se tento velechrám a s klidem Božím - uprostřed dnešní sociální nervosity a strašných krisí hlásá evangelium sociální záchrany.

Quadragesimo anno není snůškou praktických pokynů. *Quadragesimo anno* jest nový princip, nový duch ve společenském životě. Představ si nynější Spojené státy severoamerické. dokud ještě byly před Jiřím Washingtonem osadou Anglie; představ si, když za Washingtona byla vyhlášena neodvislost těchto států: to potom nový duch vnikl do všech veřejných i soukromých vztahů, a tento nový princip státního života vyzníval ve všech oborech života veřejného i soukromého a přetvořoval jako kvas svou vnitřní silou všechna zařízení. Tak *Quadragesimo anno* jest novým mocným kvasem hospodářského a sociálního života. Vezmi kteroukoli ze stěžejných zásad jejích: zásadu obecného blaha, jež má býti vůdčí zásadou v hospodářském životě; zásadu stavovské přestavby společnosti; zásadu o kompetenci státu v sociálních a hospodářských otázkách: každý z těchto principů prostupuje všechna zařízení sociální a vnáší nový, daleko lepší život do společnosti. Vezmi směrnice ke konci encykliky, jak uskutečniti nápravu: to jsou myšlenky tak promyšlené, tak kynoucí, že každá z nich se před přemýšlejícím duchem rozrůstá ve velkolepý program sociálně obrodný.

Kdy bychom my křesťané pochopili, co

**v této encyklice máme! Jaký zde máme
záchraný plán ze zmatků doby!**

✱

Pro nás katolíky jsou normy Quadragesimo anno více než pouhá dobrá rada. Pro nás je to povel vůdce Bohem nám daného, povel daný ve svaté bitvě o lepší budoucnost lidstva! Nad každým odstavcem encykliky je jako červeným písmem vytištěn příkaz Boží: „Uskutečňujte! Proveďte!“

✱

**I vám, mladí lidé čeští, studování i nestudování, platí tento příkaz. Musíte vstoupiti do života jsouce pro-
sáknuti duchem encykliky, a musíte šířiti toto smýšlení v životě sociálním a hospodářském kolem sebe dál — jako se na rybníku šíří kruhy kolem kamene, jenž padl do vody. Každý odstavec encykliky dobře si promýšlejte, tak hluboká jest každá věta v ní! A když vám bude toto studium těžkým a když vám bude docházeti trpělivost, poněvadž encyklika je pralesem velkých myšlenek, pak vzpomeňte si, jakou nádhernou úlohu vám Bůh svěřil: vnášeti myšlenky Kristovy v život a tak pracovati na lepší budoucnosti národa! Ve službách této velké věci studujte encykliku vytrvale dál, až do konce - a důkladně!**

✱

A teď - kéž encyklika jest u nás hojně studována, zvláště v kroužcích mládeže! A kéž nese hojné ovoce v praktickém životě!

V Olomouci, ve svátek Nejsladšího jména Ježíš 1934.

Bedřich Vašek.

[Poznámka:

Prvé vydání překladu vyšlo roku 1931 a je rozebráno. Toto vydání je značně zdokonaleno. Proti úřednímu znění encykliky jsem si v zájmu čtenářů dovolil ty změny, že jsem některé myšlenky zvláště význačné nechal tisknouti proloženým tiskem, dále že jsem vsunul před jednotlivými odstavci titulky podávající stručný obsah odstavců a oddílů. Vatikánské vydání má jen titulky větší, při jednotlivých větších oddílech encykliky. Číslování po straně - usnadňuje se jím citování - jsem převzal z vydání Gundlachova Die sozialen Rundschreiben Leos XIII. und Pius XI. Paderborn 1931. Tamodtud jsem převzal i některé titulky. Číslice při citátech z Rerum novarum jsou podle vatikánského vydání Rerum novarum z r. 1931.

ÚVOD

Navázání na Rerum novarum.

1. Rerum novarum asociální encyklika před ní.

1. Čtyřicet let uplynulo od chvíle, kdy Lev XIII. blahé paměti vydal výtečný okružní list Rerum novarum. Při tomto výročí veškeren katolický svět vděčně vzpomíná této encykliky a chystá se důstojně ji oslaviti.

2 Je pravda, tomuto vznešenému projevu pastýřské péče jaksi připravovaly cestu jiné okružní listy téhož našeho předchůdce: o zdroji lidské společnosti, to jest o rodině a vznešené svátosti manželství;¹ o původu státní moci² a jejím spořádaném poměru k Církvi;³ o významných povinnostech křesťanských občanů;⁴ proti názorům socialismu;⁵ proti zhoubné nauce o lidské svobodě;⁶ a jiné podobné projevy, které v bohaté míře vyjádřily smýšlení Lva XIII. Avšak encyklika Rerum novarum měla před jinými tu zvláštnost, že pro veškeré lidstvo stanovila docela bezpečné směrnice pro řádné řešení sociální otázky, svízelné to otázky lidského soužití, a že tak učinila v době nejvhodnější a kdy toho bylo tolik třeba.

2. Co zavedlo podnět k vydání Rerum novarum.

a) Kapitalistická společnost byla rozpoltněna ve dvě třídy.

3. Neboť nové směry v hospodářském životě a nový rozmach průmyslu u veliké části národů dospěly ke

1 Encyklika Arcanum z 10. února 1880.

2 Encyklika Diuturnum z 29. června 1881.

3 Encyklika Immortale Dei z 1. listopadu 1885.

4 Encyklika Sapientiae christianae z 10. ledna 1890.

5 Encyklika Quod apostolici muneris z 28. prosince 1878.

6 Encyklika Libertas z 20. června 1888.

sklonku devatenáctého století k tomu, že víc a více bylo patrné, že je lidstvo roztrženo ve dvě třídy; z nich jedna, počtem nepatrná, požívala téměř všech výhod, kterých tak bojoně skýtají moderní vynálezy, druhá však, k níž náleží nesmírné masy dělnické, jsouc tísněna žalostnou chudobou, marně usilovala vyprostiti se ze svého zbědovaného postavení.

b) Jak snášela tento stav liberalistická buržoasie, jak dělnictvo.

4. Proti tomu samozřejmě nic nenamítali ti, kdož oplývající bohatstvím pokládali tento stav za výslednici neodvratně působících hospodářských zákonů, a proto chtěli, aby se veškerá péče o nuzné přenechávala jediné lásce - jako by bylo úkolem lásky zakrývatí svým pláštěm hříchy proti spravedlnosti, hříchy, které zákonodárcové nejenom trpěli, nýbrž k nimž někdy i přímo dávali schválení. Naopak dělníci postižení osudem příliš tvrdým snášeli tento stav velmi rozhořčeně a vzpírali se proti tomu, aby skláněli dále šíji pod tak nesmírně tvrdé jho. Z nich jedni, strženi žarem špatných vlivů, prahli po všeobecném převratu, druhí pak - ti, které jejich křesťanské svědomí odstrašovalo od takových zhoubných snah - zůstávali přesvědčeni, že se tu musí provésti velmi mnoho a velmi hlubokých reforem, a to co nejdříve.

c) Snahy katolických sociologů.

5. Právě tak smýšleli i oni četní katoličtí mužové - kněží i laici - které již ode dávna jejich obdivuhodná láska pudila k tomu, aby odpomáhali nezaviněné bídě mezi proletariátem, a kteří se nemohli za nic na světě smířiti s myšlenkou, že by se tak křiklavá a tak nepřiměřená nerovnost v rozdělení majetku opravdu srovnávala s plány Tvůrce nejvyšší moudrého.

6 Jistě upřímně hledali ti to mužové lék pro přítomnost proti těmto politováníhodným zlořádům ve veřej-

ných poměrech; poctivě hledali i pevnou záštitu proti ještě horším nebezpečím v budoucnosti; avšak - jak to již nese s sebou lidská slabost i u lidí nejlepších - někde je lidé odmítali jako nebezpečné živly, které pořád jen chtějí jakési novoty, jinde se jim postavili v cestu i spolupracovníci v dobrém díle, zastávající jiné směry; a tak stáli uprostřed různých názorů v rozpácích, nevědouce, kam se obrátiti.

d) Lev XIII. žádán o směrnic. Vyhovuje.

7. Tyto různé směry bojovaly mezi sebou prudce a někdy až vášnivě. A tu oči všech - jako se to často stávalo a stává i při jiných příležitostech - se upíraly ke stolci Petrovu, k této posvátné schráně veškeré pravdy, odkud se rozlévají slova spásy do celého světa; u nohou náměstka Kristova na zemi se v nezvyklém jaksi počtu scházeli znalci sociální otázky, zaměstnavatelé i dělníci; a jako jedněmi ústy žádali, aby jim byla konečně označena spolehlivá cesta.

8. Dlouho o tom všem papež, proslulý svou opatrností, uvažoval před Bohem sám; přibral si jako rádce nejlepší odborníky; se všech stran pečlivě promýšlel všechny okolnosti; a konečně, jsa nutkán „vědomím svého apoštolského poslání“, ⁷ a aby tím, že by mlčel, nebudil dojmu, že zanedbal svou povinnost. ⁸ rozhodl se ve smyslu svého božského učitelského úřadu, jenž mu byl svěřen, promluvit k veškeré Církvi Kristově a tím k veškerému lidstvu.

9. A tak dne 15. května roku 1891 zazněl onen hlas, dlouho žádaný. Papež se nedal zastrašiti obtížemi úkolu ani nebyl zeslaben stářím, nýbrž v jaré a svěží síle vyzval lidstvo, aby se dalo na poli sociálním na nové dráhy.

3. O čem jedná Rerum novarum.

a) Lev XIII. uznává nouzi dělnictva.

10. Dobře je vám známa, ctihodní bratři a milovaní synové, podivuhodná nauka, která encykliku Rerum

⁷ Enc. Rerum novarum, 1.

⁸ Rerum novarum, 13.

novarum proslavila v dějinách. V ní výborný pastýř, jsa naplněn bolem, že tak veliká část lidstva „je bez vlastní viny v poměrech ubohých a žalostných“, jsa naplněn bolem nad postavením dělníků, kteří „stojíce osamocně a bez ochrany, ponenáhlu padli do rukou nelidskosti pánů a ziskuchtivosti soutěžících výrobců“, ⁹ velkodušně sám vzal na sebe úlohu ochránce, nedoprošuje se pomoci ani u liberalismu ani u socialismu; vždyť liberalismus se ukázal naprosto neschopným k řádnému rozřešení sociální otázky, socialismus pak přicházel s lékem, který byl ještě daleko horší než choroba sama, a tak by byl uvrhl lidskou společnost do nebezpečí ještě horších.

b) V čem vidí Lev XIII. podmínku záchranné akce.

11. Papež použil své nesporné pravomoci a správně trval na tom, že především jemu bylo svěřeno chránit náboženství a rozhodovati o těch věcech, které těsně souvisejí s náboženstvím. Běželo o otázku, „jejíž vyřešení by bylo pravděpodobně bezúspěšné, leda povolali se k spolupráci náboženství a Církev“. ¹⁰ Opíral se jediné o nezměnitelné zásady, čerpané ze zdravého rozumu a Božího zjevení. A tak s důvěrou a „jako ten, jenž má moc“ (Matouš 7. 29) vyznačil a prohlásil „práva a povinnosti, která váží vespolek zámožné a proletáře, ty, kdo propůjčují kapitál, a ty, kdo poskytují práci“ ¹¹ a vyslovil, co by měla dělati Církev, co vlády států, co ti, o jejichž zájmy zde běží.

4. Jak byla Rerum novarum přijata.

a) V Církvi a mimo Církev.

12. A jeho apoštolský hlas nevyzněl naprázdno: naopak, s úžasem mu naslouchali a s nesmírnou radostí jej vítali nejen poslušní synové Církve, nýbrž i mnozí z těch, kdo bloudí vzdáleni pravdy nebo vzdáleni jed-

⁹ Rerum novarum, 2. - ¹⁰ Rerum novarum, 13. - ¹¹ Rerum novarum, 13.

noty víry, a téměř všichni ti, kdo se později věnovali v oboru sociálním nebo hospodářském vědeckému bádání nebo zákonodárné činnosti.

b) Zvláště u křesťanských dělníků.

13. Ale s největší radostí přijali encykliku křesťanští dělníci, kteří vycítili, že se jich ujala a je obhájila nejvyšší autorita na zemi, a všichni ti šlechtetní mužové, kteří při svém bouřevnatém usilování o zlepšení postavení dělníka se setkávali namnoze jen s netečností, ba dost často i s nenávistným podezříváním, a někdy přímo se zřejmým nepřátelstvím. Právem tedy tito všichni měli pak apoštolský list v takové úctě, že na četných místech konávají každého roku z vděčnosti vzpomínkovou oslavu této encykliky. Tato oslava mívá ovšem ráz různý, podle místních poměrů.

c) Nepochopení a odpor proti ní v některých kruzích.

14. S takovým souhlasem byla encyklika uvítána. Vyskytli se však lidé, kteří jí byli silně zneklidněni. Vznešená a ušlechtilá nauka Lva XIII., jež byla pro svět něčím neslýchaným, byla podezřívána, a to i mezi některými katolíky; pro některé byla přímo pohoršením. Neboť odvážně sahala na modly liberalismu a kácela je; bourala zastaralé a vžitě předsudky; předpovídala budoucí vývoj ve směru, se kterým se nepočítalo. Tak lidé, kteří příliš lnuli k minulosti, opovrhovali touto novou sociální filosofií a duše bojácné se lekaly výstupu do takových výšek. Nechybělo ani lidí, kteří se obdivovali tomuto zářnému ideálu, pokládali však všecko spíše za vysněný obraz žáloucího uspořádání společnosti než za plán, jehož uskutečnění by bylo možno očekávat.

5. Účel a rozčlenění Quadragesimo anno.

15. Všichni tedy a všude, zvláště pak katoličtí dělníci, přicházející do tohoto svatého Města, slaví čty-

řicáté výročí vydání encykliky Rerum novarum s takovým nadšením. I považujeme za vhodné, ctihodní bratří a milení synové, použití této příležitosti. Přehlédneme znova, jak veliká dobrodininí z encykliky vyplynula pro katolickou Církev i pro veškerou lidskou společnost; proti některým pochybnostem vyslovíme zřetelně sociální a hospodářskou nauku tak velikého Mistra a v některých bodech ji rozvedeme podrobněji; konečně zhodnotíme dnešní hospodářský řád, řekneme úsudek o socialismu, odkryjeme základní příčinu dnešního sociálního zmatku a současně ukážeme jedinou cestu ke správné reformě, totiž křesťanskou nápravu mravů. Tyto všechny otázky, o nichž hodláme jednati, budou předmětem tří oddílů této encykliky.

I. JAKÁ DOBRODINÍ VZEŠLA Z RERUM NOVARUM

Díky Bohu za tato dobrodiní.

16. Začneme věcí, kterou jsme uvedli na prvním místě. A tu vše nás vybízí k tomu, abychom podle napomenutí sv. Ambrože „Není větší povinnosti, než býti vděčným“¹² předobrotivému Bohu vzdali neskonale díky za nesmírná dobrodiní, kterých se encyklikou Lva XIII. dostalo Církvi a lidstvu. Kdybychom chtěli tato dobrodiní třeba jen zběžně vypočítati, musili bychom vyličiti téměř veškeré dějiny těchto čtyřiceti let, pokud běží o sociální život. Je však možno tato dobrodiní roztržiti hlavně ve tři skupiny podle tří činitelů, s nimiž počítal náš předchůdce pro provedení svého velkého díla budova'elského.

A) JAKÉ PODNETY DALA RERUM NOVARUM CÍRKVI

Lev XIII. o sociálním uschopnění Církve.

17. Předně Lev sám řekl velmi dobře, co je možno očekávati od Církve: „Církev čerpá z evangelia nauky, které jsou s to, aby zápasy buď zcela rozhodly nebo jistě aspoň zmírnily a zbavily vášně a rozhořčenosti; Církev se snaží dále nejen osvětliti rozum naukou, nýbrž i řídit život a mravy jednotlivců svými příkázáními; zlepšuje také postavení dělnictva mnohými velmi prospěšnými zařízeními.“¹³

1. Vzhledem k sociální nauce.

a) Papežové a biskupové propagovali sociální nauku Rerum novarum.

18. Církev nikterak nepřipustila, aby tyto poklady zůstaly nepoužity v jejím lůně, ný-

¹² Sv. Ambrož. De excessu fratris sui Satyri. lib. 1, 44.

¹³ Rerum novarum 13.

brž hojně z nich čerpala pro žádoucí mír a tím pro obecné blaho. Neboť Lev XIII. sám a jeho nástupcové tuto sociální a hospodářskou nauku encykliky *Rerum novarum* neustávali opět a opět hlásati a zdůrazňovati hned živým slovem, hned listy a neustávali ji přizpůsobovati poměrům a potřebám časovým, vždy dávající důkazy lásky a pastýřské vytrvalosti, a to především ochranou chudých a slabých.¹⁴ Stejně si počínali četní biskupové, kteří touž nauku vytrvale a důmyslně vysvětlovali, objasňovali ji svými výklady, přizpůsobovali ji poměrům zemí podle směrnic a pokynů svaté Stolice.¹⁵

b) Katolíci vybudovali na základě R. n. katolickou sociální vědu.

19. Není tedy divu, že pod vedením Církve četní učení mužové, z řad kněžských i laických, horlivě se dali do úlohy dále budovati sociální a hospodářskou nauku přiměřeně potřebám našeho věku, jsouce vedeni především snahou, aby se z naprosto nezměnných a nezměnitelných nauk církevních účinněji těžilo pro odpomáhání novým potřebám.

20. A tak pod vedením encykliky *Rerum novarum* a v jejím světle byla vybudována opravdová katolická sociální věda, ve které horlivě pracují a kterou svým neúnavným úsilím stále více obohacují oni výborní mužové, které jsme nazvali „pomocníky Církve“. Ti netrpí, aby se katolická nauka sociální skrývala jen v učeném ústraní, nýbrž jdou s ní ven na slunce a do prachu a do života, jak jsou toho jasným dokladem velmi prospěšné a hojně navštěvované sociální školy a kursy, zřízené při katolických universitách, akademiích a seminářích; sociální sjezdy (kursy) neboli sociální „týdny“, hodně často

¹⁴ Stačí uvést aspoň některé z nich: Lev XIII., enc. *Praeclara* z 20. VI. 1894; enc. *Graves de communi* z 18. I. 1901. - Pius IX., *Motu proprio De actione populari christiana* z 8. XII. 1903. - Benedikt XV., enc. *Ad beatissimi* z 1. XI. 1914. - Pius XI., enc. *Ubi arcano* z 23. XII. 1922; enc. *Rite explicatis* ze 30. IV. 1924.

¹⁵ Sr. La Hiérarchie catholique et le Problème social depuis l'Encyclique *Rerum novarum*, 1891 - 1931. Paris 1931.

již pořádané a vykazující radostné ovoce; studijní kroužky sociální; konečně časové a zdravé spisy, v nejrozmanitějších kruzích čtenářských a nejrozmanitějším způsobem rozšiřované.

c) Sociální nauka R. n. pronikla i za hranice katolické Církve.

21. Požehnané účinky okružníku Lva XIII. nejsou vtěsnány jen do těchto hranic. Neboť nauka podávaná v encyklice *Rerum novarum* ponenáhlu nepozorovaně prosákla i do kruhů těch, kdo nepatří ke katolické jednotě, neuznávají moci Církve. Tak katolické sociální zásady se staly ponenáhlu společným majetkem všeho lidstva a je nám radostí, že věčné pravdy, které náš předchůdce blahé paměti tak důrazně prohlásil, se často citují a hájí nejenom v časopisech a knižkách i nekatolických, nýbrž také ve sněmovnách a soudních síních.

22. Ba když po strašlivé světové válce státníci významných států chtěli obnoviti mír na úplné přestavbě sociálních poměrů, mezi normy, které měly upravovati dělnickou práci podle požadavků spravedlnosti a slušnosti, přijali velmi četné zásady, které se tak obdivuhodně shodují se základy a výzvami Lva XIII., že se zdá, jako by byly z nich záměrně vyvozeny. Opravdu encyklika *Rerum novarum* je dokumentem pamětihodným. O ní možno užiti slov Isaiášových (11, 12): „Vyzdvihne znamení národům.“

2. Vzhledem k praktické práci sociální.

Podle direktiv R. n. pracovalo se o zlepšení postavení dělnictva.

23 Zatím, co takto v rozsáhlé míře pronikaly mezi lidi příkazy Lva XIII. - a při této propagaci vědecké bádání kráčelo v čele - přistoupilo se k jejich praktickému použití. Především s dobročinností, která se projevovala skutky, se spojilo horlivé úsilí o povznesení té třídy obyvatelstva, která při novějším rozmachu

průmyslu se rozrostla sice nesmírně, ale do té chvíle se ještě nedostala na spravedlivý stupeň v lidském soužití, a proto byla takřka zanedbána a v opovržení; myslíme zde dělnictvo, o jehož povznesení hned začali neúnavně pracovat pod vedením biskupů kněží světští i řeholní, přesto, že byli již zahrnuti jinými pracemi duchovní správy. To neslo pro duše dělnické požehnané ovoce. Neboť tato vytrvalá práce, konaná za účelem, aby se v dělnících vychovalo křesťanské smýšlení, velmi napomáhala i k tomu, že si tito dělníci uvědomili svou pravou důstojnost a že byli uschopněni, aby jasně znajíce práva i povinnosti své třídy zákonnou cestou a s úspěchem mohli kráčet vpřed, ano stávat se i vůdci ostatních.

24. Dále získalo dělnictvo existenční prostředky v míře hojnější a zabezpečenější. Neboť nejenom že se začala tvořit podle výzvy papežovy dobročinná a charitativní zařízení, nýbrž mimo to všude vznikala nová a co den více vzkvétající sdružení, ve kterých podle rad Církve a velmi často pod vedením kněží své pomocnou činností navzájem se podporovali dělníci, řemeslníci, rolníci, lidé různých povolání zaměstnaní za plat nebo za mzdu.

B) JAKÉ PODNĚTY DALA R. N. STÁTU

a) R. n. bourala osudný liberalistický názor sociální o úkolu státu.

25 Pokud se týká státní moci, Lev XIII. směle jde za hranice liberalismem položené a bez bázně učí, že státní moc se nesmí pokládati jen za hlídače práv a řádu, nýbrž že má, jak jen možno, „veškerým svým zákonodárstvím a všemi zařízeními snažit o to, aby již z uspořádání a zařízení státu samo sebou vyrůstalo blaho jak celku, tak jednotlivců“. ¹⁶ Jednotlivým občanům a rodinám že se arci má ponechat spravedlivá volnost v jednání; při tom však že má zůstat zabez-

¹⁶ Rerum novarum, 26.

pečeno obecné blaho a že se má zameziti jakémukoli bezpráví. Úkolem vlády státu že je chrániti celek a jeho složky; avšak při hájení práv osob soukromých že se musí zvláště přihlížeti k slabým a chudým. „Neboť lidé bohatí, jsouce zabezpečeni ochrannými prostředky svými, nepotřebují tolik spoléhati na ochranu státu; lid chudý však, nemaje na obranu svých práv prostředků vlastních, jest odkázán hlavně na ochranu státu. Dělnictvo náleží mezi lid chudý; proto se ho má stát ujímati zvlášť starotlivě a prozíravě.“¹⁷

b) Státy zahájily sociálně politickou činnost.

26. Nepopíráme sice, že ta neb ona vláda již hned před okružním listem Lva XIII. se postarala o některé příliš naléhavé potřeby dělnictva a že potlačila příliš kruté nespravedlnosti na něm páchané. Když však zavzněl se stolce Petrova do veškerého světa apoštolský hlas, vlády si konečně plněji uvědomily svou povinnost a odhodlaly se prováděti pronikavější sociální politiku.

c) Katolíci v sociální politice.

27. Názory liberalismu, který již dlouho byl na překážku účinné sociální práci státu, byly v té době již značně zviklány. Encyklika vyvolala i v národech samých, v masách, touhu po opravdovější a důkladnější sociální politice. Přiměla právě nejlepši katolické muže, že nabízeli své síly vládám k účinné práci v tomto oboru, takže se často stávali vynikajícími průbojníky této nové politiky i ve sborech zákonodárných; ba dost často sociální zákony, vydané v posledních dobách, byly sněmovnám navrženy a vypracovány od sluhů Církve, dokonale proniknutých učením Lva XIII.; a tíž mužové se účinně přičiňovali o to, aby se tyto zákony i prováděly.

d) „Pracovní právo“ a R. n.

28. Z této stálé a neúnavné práce vznikl i nový obor

¹⁷ Rerum novarum, 29.

právní vědy, dřívějšímu věku zcela neznámý.¹⁸ jenž statečně chrání posvátná práva dělníků, vyplývající z důstojnosti člověka a křesťana; tyto zákony berou v ochranu duši, zdraví, síly, rodinu, domy, dílny, mzdu, bezpečnost při práci, vůbec vše, co se týká postavení osob za mzdu činných, zvláště pak žen a dětí. I když se taková ustanovení neshodují všude a ve všech podrobnostech se směrnici Lva XIII, nelze popírat, že je v nich obsaženo mnoho, co upomíná na encykliku Rerum novarum, jež má velmi velikou zásluhu o to, že se postavení dělníků zlepšilo.

c) JAKÉ PODNĚTY DALA R. N. SVĚPOMOCI

1. Zdůvodnění nezbytnosti sdružování.

29. Konečně rozvádí papež, známý svou velikou prozíravostí, že i zaměstnavatelé i dělníci sami mohou mnoho v té věci udělati, „totiž takovými zařízeními, kterými by se vhodně pomáhalo těm, jež postihne nějaké neštěstí, a která by současně také obě třídy sbližovala“.¹⁹ Nejvýznačnější pak místo mezi těmito zařízeními píše papež dále - náleží sdružením, která by v sobě seskupovala buď samy dělníky, nebo zároveň dělníky i zaměstnavatele; důkladně objasňuje a doporučuje tato sdružení a s obdivuhodnou přímo moudrostí vykládá jejich podstatu, příčinu, vhodnost, práva, povinnosti a zákony.

Bylo to nutno zdůrazniti zvláště proti liberalismu i proti některým katolíkům.

30. Bylo věru velmi na místě, že tyto směrnice byly vydány; neboť v té době v některých státech vlády, dosud ještě zcela oddané liberalismu, málo přízně projevovaly takovým dělnickým organizacím, ba i otevřeně je pronásledovaly. Byla to zločinná nespravedlnost; podobná sdružení jiných tříd občanstva tyto vlády ochotně uznávaly a poskytovaly jim

¹⁸ T. zv. „dělnické právo“, „pracovní právo“. ¹⁹ Rerum novarum, 36.

právní ochranu, odpíraly však přirozené právo sdružovací těm, kdo ho nejvíce potřebovali, aby se ubránili útlaku těch, kdo měli příliš velkou moc; ano i někteří katolíci se dívali nevraživě na úsilí dělníků o vybudování takových sdružení - jako by to zavánělo jaksi socialismem nebo buřičstvím.

2. Odborové organizace dělnické.

a) R. n. vytyčovala jim důležité cíle pracovní.

31. Vysoký význam mají tedy zásady. Lvem XIII. mocí jeho autority vydané, že se jim podařilo zlomit tento odpor a rozptýlit podezření; ale staly se ještě cennějšími tím, že vybízely křesťanské dělníky, aby vytvořili mezi sebou odborové organizace podle různých povolání; že jim dávaly pokyny, jak to učiniti; že velmi mnohé udržely na cestě povinnosti, ačkoli byli lákáni do socialistických spolků, vydávajících se za jedinou ochranu a záštitu těch, kdo jsou chudobní a utiskováni.

32. Zvláště šťastný byl pokyn encykliky *Rerum novarum*, že při zakládání těchto spolků „tak mají býti ustaveny a vedeny dělnické organizace, aby byly co nejzpůsobilejším a nejpružnějším nástrojem pro účel, pro který jsou zřízeny, totiž, aby se jednotlivým členům sdružení, pokud je to jen možno, dopomáhalo k povznesení tělesných, duševních a majetkových zájmů“; že však je patrné, „že se musí hleděti na zdokonalení náboženského života a mravnosti jako na cíl zvlášť důležitý a že především tímto vodítkem se musí řídití veškeren život ve sdružení“.²⁰ Neboť „když společenské zákony jsou vybudovány na náboženství jako na svém základě, pak je snadno uspořádati vzájemné vztahy členů, aby se dosáhlo pokojného soužití a pěkných úspěchů“.²¹

b) Ukutečnění a ovoce této organizační práce.

33 Zakládání těchto spolků se věnovali všude s chvalyhodnou horlivostí jak kněží, tak četní laici, chtějice

20 *Rerum novarum*, 42. - 21 *Rerum novarum*, 43.

doopravdy uskutečnití plány Lva XIII. v plném rozsahu. A tak tato sdružení vychovala dělníky skutečně křesťanské, kteří jsou nejen pilnými pracovníky ve svém povolání, ale též svědomitě zachovávají spásné příkazy náboženství; kteří dovedou své vlastní pozemské úkoly a práva účinně a pevně hájit, ale též zachovávají povinnou spravedlnost, a kteří se upřímně snaží o spolupráci s jinými společenskými třídami; a tak přispívají ke křesťanské obnově veškerého společenského života.

c) Různé formy organisace v různých zemích.

34. Tyto papežovy rady a napomenutí byly podle poměrů v různých zemích uskutečněny různě. V některých státech jeden a týž spolek převzal plnění všech úkolů vytčených papežem; v jiných však, protože k tomu radily nebo toho přímo vyžadovaly okolnosti, došlo k jakési dělbě práce a pro různé cíle byla založena sdružení různá: některá měla za úkol hájiti na trhu práce práva a zákonné zájmy členstva, jiná se starala, aby si členové navzájem pomáhali v záležitostech hospodářských, jiná konečně se cele věnovala úkolům života náboženského a mravního a úkolům tomu podobným.

d) Mají býti odborové organisace dělnické ryze katolické či smíšené?

35. Tuto druhou cestu volili zvláště tam, kde buď státní zákony nebo určitá hospodářská zařízení nebo ona politování hodná a v dnešní společnosti tolik rozšířená roztržtost v názorech a nesvornost, jakož i naléhavá nutnost spojenými silami klásti odpor proti semknutým řadám strůjců revolucí byly nepřekonatelnou překážkou, aby si katolíci mohli vybudovati odborové organisace jen pro sebe. Za takových poměrů se jeví nutným přistoupiti k odborovým organisacím neutrálním, za předpokladu, že tyto organisace vždy půjdou za právem a spravedlností a ponechají katolickým členům plnou volnost, aby se mohli řídit svým svědomím a poslouchati příkázání Církve. Kde je jisto,

že tyto organizace jsou se zřetelem na poměry nevyhnutelné a že v nich není nebezpečí pro náboženství, tam jest úkolem biskupů dáti schválení, že katoličtí dělníci k nim smějí přistoupiti za členy, majíce arci na zřeteli zásady a bezpečnostní opatření, jež doporučoval náš předchůdce Pius X. svatě paměti;²² a prvé a nej důležitější toto bezpečnostní opatření záleží v tom, aby současně s těmito odborovými organizacemi vždy zde byly spolky, které horlivě usilují o to, aby daly členům dobrou náboženskou a mravní výchovu, aby pak dovedli odborová sdružení proniknouti takovým dobrým duchem, jakým se mají řídit při všem svém jednání; tak budou míti ty spolky požehnaný vliv i mimo okruh vlastního členstva.

e) Vzrůstající vliv křesťanských dělnických organizací.

36. Tak dík encyklice Lva XIII. se tyto dělnické organizace rozmohly všude tak, že již nyní - ačkoliv organizace socialistické a komunistické je ještě, bohužel, počtem členstva převyšují - sdružují velmi značné množství dělnictva a dovedou jak uvnitř hranic každého státu, tak i při sjezdech mezistátních mocně se zastávati práv a zákonitých požadavků katolických dělníků a tak zdůrazňovati spasné křesťanské zásady sociální.

3. Odborové organizace jiné.

a) Odborové organizace v jiných stavech.

37. Další účinek: Čemu Lev XIII. tak důmyslně učil o přirozeném právu sdružovacím a co tak působivě se snažil uskutečniti, to se snadno začalo přenášeti i do jiných povolání a tvořila se i sdružení jiná, ne pouze dělnická; proto, jak se zdá, této encyklice se musí přičítati ve značné míře zásluha, že i mezi rolnictvem a jiným středostavovským obyvatelstvem tak zkvétají a - jak je možno viděti - den ode dne více vzrůstají velmi užitečná taková sdružení a jiná podobná zařízení,

²² Pius X., enc. Singulari quadam z 24. 9. 1912.

v nichž často se šťastně druží s výhodami hospodářskými i vzdělání ducha.

b) Křest. organisace zaměstnavatelů.

38 Hůře však bylo s organisováním podnikatelů a průmyslníků, ač si i takových organisací Lev XIII. horoucně přál: je nám líto, že se jich vytvořilo jen tak málo. Nezavinil to však jen nedostatek dobré vůle, nýbrž i daleko větší překážky, které se takovým sdružením stavějí v cestu; a my tyto překážky dobře známe a dovedeme je zhodnotiti. Ukazuje se však pevná naděje, že budou v krátké době zdolány i tyto překážky a s rozradostněným srdcem pozdravujeme již nyní jisté, nikoli bezcenné počátky v této věci: jejich hojné ovoce dává naději na ještě hojnější ovoce v budoucnosti.²³

ZÁVĚR

1. Rerum novarum „Magna charta“ katolického sociálního řádu.

39. Všecky tyto požehnané účinky encykliky papeže Lva XIII., které jsme, ctihodní bratři a milení synové, spíše jen načrtli než dopodrobna vypsali, jsou tak četné a tak veliké, že jasně ukazují jednu věc: obraz lidské společnosti, jak je oním nesmrtelným dokumentem podáván, není jen vybájený, i když by byl krásný; naopak: předchůdce náš čerpal z evangelia - tedy ze zdroje vždy živého a životodárného - nauky, které jsou to, aby onen zhoubný a lidskou společnost rozdrásávající boj velmi zmírnil, když by již nebylo možno jej hned zcela odkliditi. Že však část tohoto dobrého semene, před čtyřiceti lety tak hojně rozsetého, padla na půdu dobrou, toho důkazem je radostná žeň, kterou odtud zpožehnání Božího sklidila Kristova Církev a veškeré lidstvo. Právem se smí říci, že okružník Lva XIII.

²³ Sr. list posv. kongregace koncilia k biskupu v Lille z 5. VI. 1929.

podal během dlouhé doby průkaz, že jest Magna charta, o kterou se musí jako o svůj základ opíratí veškerá katolická sociální činnost. Ti však, kdo - jak se zdá - tento papežský list a oslavnou vzpomínku naň podceňují, buď tupí, co neznají, nebo nic nerozumí tomu, co zpozdaleka znají; nebo - rozumějí-li - zřejmě se dopouštějí křiklavé nespravedlnosti a nevděku.

2. Potřeba nauku R. n. vysvětlit a doplnit.

40 Avšak v těchto čtyřiceti letech se vyskytly i nějaké pochybnosti o tom, jak správně vykládati některé odstavce Lvovy encykliky; vyskytly se pochybnosti i stran důsledků, jež by se z encykliky měly vyvoditi; a to dalo i mezi katolíky podnět k rozepřím, které nebyly vždy klidné. S druhé strany změněné potřeby naší doby a změněné poměry nutně vyžadují, aby se Lvova nauka podrobněji vyslovila; vyžadují i některých dodatků. Proto se s radostí chápeme vhodné příležitosti, abychom, pokud jest na nás, ve smyslu svého apoštolského poslání, jež nám ukládá závazky ke všem (K Římanům 1, 14), tyto pochybnosti rozptýlili a vyhověli požadavkům nynější doby.

II. VÝKLAD A DOPLŇKY K RERUM NOVARUM

ÚVOD

Pravomoc církve v oboru sociálním a hospodářském.

a) Církev tuto pravomoc má.

41. Než však k tomu přistoupíme, musíme hned předem zdůraznit, co již dříve Lev XIII. skvěle prokázal, že totiž máme právo a povinnost o těchto záležitostech sociálních a hospodářských s nejvyšší autoritou pronášeti svůj soud.²⁴ Je pravda, nebyl Církvi svěřen úkol, aby vedla lid k tomuto nejistému pouze a pomíjejícímu blahu, nýbrž k blahu věčnému; ba „vměšovati se bez příčiny do těchto pozemských záležitostí pokládá Církev za přehmat.“²⁵ Nemůže se však za nic na světě vzdáti úřadu Bohem jí svěřeného, zasahovati se svou autoritou ne sice do odborných otázek, pro něž není ani vhodnými prostředky vybavena ani pověřena posláním, avšak do všech věcí, které mají vztah k mravnímu zákonu. Neboť v té příčině byl nám od Boha svěřen poklad pravdy a velmi odpovědné poslání mravní zákon v celém rozsahu hlásati, vykládati a také vymáhati, by byl zachován, ať je to komu příjemné nebo nepříjemné. A toto poslání podřizuje našemu nejvyššímu soudu jak sociální řád, tak i záležitosti hospodářské.

b) Podrobnější vymezení poměru mezi hospodářstvím a mravoukou.

42. Neboť, ačkoli hospodářská činnost a mravouka každá ve svém oboru se řídí zásadami svými, jest pře-

²⁴ Rerum novarum, 13.

²⁵ Enc. Ubi arcano z 23. prosince 1922.

ce bludem trhati od sebe hospodářský a mravní řád do té míry a líčiti je tak, jakoby byly na sobě zcela nezávislé. Tak zvané hospodářské zákony, vyvozené z podstaty hospodářských statků a z vlastností a potřeb lidského těla a lidské duše, určují, co na poli hospodářském dosažitelné není, co dosažitelné jest, a jakými prostředky je možno toho dosíci; avšak již rozum sám z podstaty věcí a z individuální a společenské přirozenosti člověka zřejmě poznává cíl, jež určil Bůh Stvořitel hospodářské činnosti a hospodářským statkům.

c) Zřetel k poslednímu cíli nejvyšší normou i v hospodářském životě.

43. Jeden a týž jest zákon mravní, který nám velí, abychom spěli za svým nejvyšším a posledním cílem při všem svém jednání, ale právě tak abychom v jednotlivých oborech činnosti se nechali vésti těmi cíli, které příroda nebo lépe řečeno původce přírody Bůh jednotlivým oborům činnosti vytkl a abychom tyto cíle částečně podřizovali nejvyššímu cíli. Budeme-li věrně poslouchati tohoto zákona, vhodně se včlenění jednotlivé zvláštní hospodářské cíle, individuální i sociální, v celkovou soustavu cílů, a my krácejíce jako po stupních k cílům vyšším a vyšším, dospějeme až k poslednímu cíli všech věcí, totiž k Bohu, jenž je Sobě i nám statkem nejvyšším a nevyčerpatelným.

A) PRÁVO VLASTNICKÉ

Obhajoba nauky Lva XIII. o soukromém vlastnictví.

44. Přistupme teď k jednotlivým otázkám a začněme právem soukromého vlastnictví. Víte, ctihodní bratří a milení synové, že náš předchůdce blahé paměti statečně bránil právo vlastnické proti názorům socialistů své doby, podáváje důkazy, že odstranění soukromého vlastnictví by nebylo pro dělnickou třídu

ziskem, nýbrž nejvyšší zhoubou. Protože však někteří lidé - jistě neprávem! - pomlouvají papeže a také přímo Církev, že stranil a dosud strání boháčům na úkor proletářů, protože dále mezi katolíky jsou spory o pravý smysl vět Lva XIII, bude dobré, když katolíky nauku o této věci obhájíme před pomluvami a také uchráníme před nesprávnými výklady.

1. Individuální a sociální stránka majetku.

45. Předně ať je plně jasno v jedné věci: ani Lev ani katoličtí učenci, kteří učili pod vedením a v duchu Církve, nikdy nepopírali ani neměli pochybností o dvojí stránce vlastnictví, individuální a sociální, pokud totiž má vztah jen k jednotlivci nebo k obecnému blahu; nýbrž vždy jako jedněmi ústy tvrdili, že od přírody a tedy od Stvořitele samého bylo lidem uděleno právo soukromého vlastnictví, jednak aby se mohli postarat sami o sebe a o své rodiny, jednak aby pomocí tohoto zařízení statky, jež Stvořitel určil pro veškeré lidstvo, tomuto cíli opravdu sloužily; a toho všeho není možno dosáhnouti, leč zachová-li se jistý a pevně stanovený řád.

Nezapomínej ani na individuální, ani na sociální stránku majetku! Jinak zle!

46. Je tedy třeba pečlivě se vystříhati dvojího nebezpečného úskalí. Předně nesmí se popírat ani zúžovat sociální a veřejná stránka vlastnictví, neboť jinak se upadá do „individualismu“ nebo aspoň přichází do jeho blízkosti; právě tak zamítne-li se nebo zeslabí-li se soukromá a individuální stránka tohoto práva, nutně se spěje do „kolektivismu“ nebo aspoň již jsme u jeho hranic. Pustí-li se toto se zřetele, nastává prudké sjíždění po šikmé ploše do mravního, právního a sociálního modernismu, jež jsme postavili na pranýř v okružním listu na počátku našeho pontifikátu;²⁶ a to ať si zvláště uvědomí ti, kdož usilující o novoty neštítí se potupnými pomluvami obviňovati Cír-

²⁶ Enc. Ubi arcano z 23. prosince 1922.

kev. jako by byla připustila, aby se do učení boboslov-
ců vloudil pohanský pojem vlastnictví, který prý musí
stůj co stůj býti nahrazen pojmem jiným, jež v podi-
vuhodné nevědomosti nazývají pojmem křesťanským.

2. Povinnosti, jež zatěžují vlastnictví.

*Rozlišuj dobře: vlastnictví - používání vlast-
nictví.*

47. Aby však spory, které začaly vířiti kolem majet-
ku a povinností s ním spojených, byly uvedeny do ná-
ležitých mezi, budiž hned na počátku iako základ pro
další vývody stanovena zásada - Lev XIII. to zdůraz-
nil též - že se rozlišuje právo vlastnické
od používání tohoto práva.²⁷ Neboť že se ne-
smí jiti za hranice práv vlastního majetku a sáhati na
právo jiných, to přikazuje tak zvaná spravedlnost
směnná; že však bohatí nesmějí užívati svého majetku
leč způsobem mravně dovoleným, to již nenáleží k té-
to spravedlnosti, nýbrž mezi jiné ctnosti, jichž plnění
„nelze vymáhati cestou soudní“.²⁸ Proto neprávem
tvrdí někteří, že majetek a správné používání majetku
se řídí týmiž zásadami; a ještě mnohem více jest od
pravdy vzdálen názor, že právo vlastnické zneužívá-
ním nebo nepoužíváním zaniká nebo se ztrácí.

48 Tak konají dilo požehnané a vši chvály hodné ti,
kdo. zachovávajice svornost a čistotu učení, jak je vždy
udržovala a podávala Církev, snaží se přesně určití
vnitřní povahu těchto povinností a jejich hranice, ji-
miž se zřetelem k potřebám celku jest omezeno buď
právo vlastnické samo nebo jeho používání čili výkon.
Naproti tomu mýlí se a jsou v bludu ti, kdo indivi-
duální stránku majetku chtějí zeslabiti tak, že podle
nich vlastně majetek přestává býti majetkem.

3. Pokud stát smí, pokud musí, pokud nesmí zasahovati do vlastnických práv.

49. Ze lidé skutečně v té věci musejí přiblížeti ne-

²⁷ Rerum novarum, 19. - ²⁸ Rerum novarum, 19.

jenom k svému vlastnímu zájmu, nýbrž i k blahu obecnému, to vyplývá již z individuální a sociální stránky vlastnictví, jak jsme se o nich zmínili. Je pak povinností státní moci, aby tyto povinnosti vymezila do jednotlivostí, kde by toho žádala nutnost a přirozený zákon sám to nebyl vymezil. Proto státní moc - ač stále v rámci a v duchu zákona přirozeného a Božího - smí přesněji určit, co se zřetelem k opravdovým potřebám obecného blaha vlastníkům při používání majetku jest dovoleno a co není. Ba Lev XIII. moudře učil, že „od Boha je ponecháno starosti lidí a zařízením státním, aby stanovili práva a povinnosti soukromého majetku“.²⁹ Neboť že vlastnictví - zrovna tak jako i ostatní prvky sociálního života - není něčím nehybným a že je to prokázáno dějinami, to jsme při jisté příležitosti prohlásili těmito slovy: „Jak rozmanité formy mívá vlastnictví, počínajíc od nejstarožitnějšího vlastnictví divokých a nevzdělaných národů (jaké můžeme i v naší době ještě někde viděti), přes majetkové formy doby patriarchální k různým formám majetkového absolutismu, pak k formám feudálním, monarchistickým, až konečně k různým formám novější doby!“³⁰ Je však jasno, že stát nesmí svůj úkol plniti jen podle libovůle. Neboť vždy musí přirozené právo vlastnické samo - právo míti soukromý majetek a odkazovati jej dědictvím zůstatí svatým a nedotknutelným, protože stát je škrtnouti nemůže: „neboť člověk je starší než stát“³¹ a také „soužití rodinné i pojmově i dějinně je starší než stát“.³² Proto také moudrý papež prohlásil, že stát nesmí přes přílišnými daněmi a poplatky vyčerpávati soukromé majetky: neboť právo soukromého vlastnictví není dáno lidem zákonem lidským, nýbrž zákonem přirozeným; proto státní moc je nesmí rušiti, nýbrž toliko jeho užívání upravovati a uváděti v soulad s obecným blahem“.³³ - Když však stát majetky uvádí ve shodu

²⁹ Rerum novarum 7.

³⁰ Alokuce na kongresu Katol. akce Italské 16. května 1926.

³¹ Rerum novarum, 6. - ³² Rerum novarum, 10. - ³³ Rerum novarum, 35.

s potřebami obecného blaha, nekoná tím dílo soukromým majitelům nepřátelské, nýbrž přátelské; neboť takovou cestou působivě zabraňuje, aby soukromé vlastnictví - jež nekonečně prozíravý Tvůrce přírody určil k tomu, aby bylo na podporu v lidském životě - nepůsobilo nesnesitelných obtíží a tak nehnalo poměrů do záhuby; neruší soukroméno majetku, nýbrž jej chrání; a soukromého vlastnictví nezeslabuje, nýbrž je posiluje!

4. Povinnosti vzhledem k příjmům přebývajícím.

50. Dále: Člověku se jeho volné příjmy neponechávají tak, aby jich používal zcela podle svých choutek, totiž ty příjmy, kterých již nepotřebuje k slušnému a k svému stavu přiměřenému živobytí: naopak lidé bohaté váže velmi přísné příkázání konati skutky almužny, dobročinnosti a štědré velkorysosti. Písmo svaté a svatí Otcové církevní tomu učí velmi jasně a zdůrazňují to opět a opět.

Používání přebytečných příjmů ke tvoření příležitosti k práci dobré.

51. Vynakládati pak bohatší příjmy na to, aby se zjedнала hojná příležitost k výdělku, jen když se při tom opatřují lidstvu statky opravdu užitečné, to ješt vynikajícím a časovým potřebám úplně vyhovujícím úkonem ctnosti velkorysosti. Tak můžeme souditi ze zásad, kterým učí Andělský učitel.³⁴

5. Právní důvody nabývání vlastnictví.

Nejen práce, nýbrž i zabránění věcí bez vlastníka právním důvodem vlastnictví.

52. Nabývá se pak vlastnictví původně přivlastněním neboli zabráněním věci, která dosud nikomu nenáležela, a prací neboli specifikací. To dokazuje zřetelně

34 Sv. Tomáš, Summa theol., II. II. qu. 134.

tradice všech dob i učení našeho předchůdce Lva. Neboť ať si kdo mluví cokoli: nikomu se neděje nijaká křivda, když si někdo přisvojí věc, která dosud není ničí; práce pak, kterou kdo koná ve svém vlastním jménu, a již věc nabývá nové formy nebo se její hodnota zvýší, jediné taková práce dává právo na tyto plody práce.

B) KAPITÁL A PRÁCE

1. I práce i kapitál při výrobě nutny.

53. Docela jinak je tomu, když se práce pronajímá jiným a tedy se koná na věci cizí. Hlavně o této práci platí, co nazývá Lev XIII „svatou pravdou“, že totiž „národní bohatství nevzniká odjinud než z práce dělnické“.³⁵ Zda nevidáme sami, že ony statky nesmírné, z nichž pozůstává bohatství lidí, se tvoří a vycházejí z dělnických rukou, které pracují buď samy nebo - vyzbrojeny nástroji - podivuhodně stupňují svou výkonnost? Ano je všem známo, že se ještě nikdy ani jeden národ z bídy a nedostatku nepropracoval k lepší a bojnější zámožnosti, leč když se spojila ohromná práce všech občanů - i těch, kdo práci řídí, i těch, kdo rozkazy provádějí. Ale právě tak je jasno, že tyto neusilovnější pokusy by byly bývaly marné a bezúspěšné, ba že by se k nim ani nebylo mohlo přikročit, kdyby Bůh Stvořitel všehomíra ve své dobrotě nebyl dříve daroval bohatství a přirozených prostředků, statků a sil přírodních. Neboť pracovati znamená: na nich nebo pomocí jich vykonávati činnost; ať již jsou tak činny síly tělesné nebo duševní. Vyžaduje pak přirozený zákon neboli vůle Boží tímto zákonem prohlášená, aby se zachoval správný řád, když se tato přírodní výzbroj přizpůsobuje pro lidské používání; tento pak řád záleží v tom, že každá věc má svého pána.

Nekoná-li tedy člověk práce na věci své, musejí se spojití práce jednoho a věc jmění jiného; každá sama o sobě neprovede nic. To měl zajisté na zřeteli papež

³⁵ Rerum novarum, 27.

Lev XIII., když psal: „Nemůže býti kapitál (věc) bez práce a práce bez kapitálu (věci).“⁸⁶ Proto je docela nesprávné, připisuje-li se buď jediné kapitálu nebo jediné práci to, čeho bylo dosaženo jen spojením jejich výkonnosti; a je naprosto nesprávné, když jedna z těchto složek si присvojuje veškerý výsledek díla, popírajíc účinnost složky druhé.

2. Ani kapitál sám ani práce sama nesmějí žádati plný výnos práce jen pro sebe.

a) Je nesprávné, když to žádá kapitál.

54. Po dlouhou dobu věru majetek neboli „kapitál“ měl moc si uchvacovati příliš veliký podíl. Veškerých výtěžků výroby, veškerého výnosu se zmocňoval kapitál pro sebe, ponechávaje dělníkům sotva tolik, co stačilo, aby se zotavily a obnovily jejich síly. Neboť hlásalo se, že jakýmsi hospodářským zákonem, proti němuž nelze vůbec nic dělat, veškeren kapitál se rozmáhá a přechází do rukou boháčů, že však mocí téhož zákona dělníci jsou odsouzeni a připoutáni k trvalé bídě a k životu v nedostatku. To byla teorie liberálů, jimž se obyčejně říká liberálové manchestrovští. Je sice pravda, že skutečný život se s touto teorií vždy a všude nekryl; nelze však popírat, že zařízení hospodářsko-sociální k tomu vytrvalým úsilím tihla. Věru nikdo se nebude diviti, že tyto nesprávné zásady, tyto bludné požadavky byly prudce potírány, a to ne pouze od těch, kteří jimi byli připravováni o přirozené právo na zlepšení svého postavení v životě.

b) Je nesprávné, když to žádá práce.

55. A tak k dělníkům, podrážděným takovou křivdou, se přidala, jak se jí říká, intelligence, a proti vymyšlenému zákonu postavila stejně smyšlenou zásadu mravní: veškeren výnos nebo příjem ze moci práva připadá dělnictvu, pouze že se z něho odejme tolik,

⁸⁶ 36 Rerum novarum, 15.

kolik je nezbytno k udržení a obnově kapitálu. Tento blud je mnohem svůdnější než blud některých socialistů, kteří tvrdí, že všechny výrobní statky hospodářské mají přejíti ve vlastnictví státu, neboli že mají být socialisovány; ale je tento blud mnohem nebezpečnější a mnohem působilejší oklamati nebezpečné lidi; s l a d k ý j e d, jež dychtivě srkali mnozí, kterých nemohl oklamati otevřený socialismus.

3. Vůdčí zásada pro spravedlivé rozdělení výnosu.

a) Hospodářské statky mají živiti všechno lidstvo.

56. Není o tom pochybnosti: tyto nesprávné názory znemožňovaly přístup k spravedlnosti a míru. Bylo potřebí napomenouti. Náš předchůdce učinil tak velmi moudrými slovy: „Země, ač rozdělená mezi soukromé osoby, nepřestává sloužiti společnému užitku všech.“³⁷ Totéž učíme i my o něco výše, kde jsme řekli, že přirozenost sama vedla k soukromému vlastnictví a k rozdělení statků. To se nesmí pouštěti se zřetele nikdy, nemá-li se zblouditi s pravé cesty.

b) Není každé rozdělení majetku dobré.

57. Není však každé rozdělení statků a bohatství mezi lidmi působilé k tomu, aby se jím cíle Bohem zamýšleného dosáhlo buď vůbec nebo v žádoucí dokonalé míře. Proto je třeba, aby se bohatství, které se stále rozmnožuje hospodářsko-sociálním pokrokem, přidělilo jednotlivým lidem a třídám lidstva tak, aby byl zabezpečen obecný onen prospěch, o němž s chválou mluví Lev XIII., nebo jinými slovy, aby bylo dobře postaráno o obecné blaho veškeré společnosti. Tento zákon sociální spravedlnosti zakazuje, aby třída vylučovala třídu z účasti na statcích. Proviňuje se te-

³⁷ Rerum novarum, 7.

dy proti ní třída bohatých, která jsouc jako bez starosti při svém bohatství považuje za spravedlivý řád ten, v němž jí připadá všechno, proletářům nic; proviňuje se však stejně i proletariát, když - jsa velmi rozhořčen křivdami a jednostranně zdůrazňuje své domnělé právo - všechno chce mít pro sebe, protože prý je všechno vytvořeno jeho rukama. Proto se důrazně domáhá zrušení majetku a důchodů, pokud by nebyly získány prací, ať je to majetek nebo důchod jakýkoli a nebo ať má v lidském soužití jakoukoli úlohu; a útočí na ně nebo domáhá se jejich odstranění jediné z té příčiny, že jsou bezpracné. Bude dobré zde zmíniti, že v této věci se někdy nevhodně a neprávem uvádí výrok svatého Pavla: „Nepracuje-li kdo, ať ne-⁸⁸”; neboť apoštol pronáší soud o těch, kdo nepracují, ač pracovati mohou a mají, a napomíná, že se času a sil tělesných a duševních pečlivě musí používat, a že nesmíme obtěžovati jiných, můžeme-li se postarati o sebe sami. Neučí však apoštol nikterak, že práce jest jediným právním důvodem, aby člověku se dostalo výživy a důchodu.⁸⁹

c) Vůdčí zásada dobrého rozdělení: potřeby obecného blaha.

58. Každému ať se tedy přidělí jeho podíl na statcích; a ať se pracuje o to, aby se rozdělení vyrobených statků provedlo a upravilo podle zásad obecného blaha neboli sociální spravedlnosti; kdežto dnes jest veliká nesrovnalost mezi nečetnými přílišnými boháči a nesčíslnými chudáky a tudíž jsou v rozdělení majetku velmi těžké závary, jak vidí každý, kdo má cit.

c) ODPROLETARISOVÁNÍ PROLETARIÁTU.

1. Situace proletariátu dosud dobrá není.

59. Cílem pak zde musí býti, co již náš předchůdce

38 II. k Sol., 3, 10. - 39 Sr. II. k Sol., 3, 8-10.

označil za cíl, ke kterému se musí směřovati nezbytně; odproletarisování proletariátu. A to se proto musí říkati hodně důrazně a opakovati velmi naléhavě, ježto se nezřídka na tak spasné příkazy papežovy zapomnělo, buď že se úmyslně umlčovaly nebo že se vyhlašovaly za neproveditelné, kdežto ve skutečnosti se provésti dají a mají. A tyto příkazy nepozbyly důležitosti a moudrosti pro naši dobu, ačkoli se již poněkud zmírnil onen „pauperismus“, jež Lev XIII. v své době viděl v takové příšernosti. Zlepšilo se ovšem a stalo se spravedlivějším postavení dělníků, zvláště v pokročilejších a rozsáhlejších státech; nemůže se říci, že v těch státech by dělníci všichni do jednoho žili v bídě a byli postiženi nedostatkem. Ale když technické vymoženosti a lidská přičinlivost velmi prudce zaplavily a zmocnily se nescetných krajů - jednak tak zvaných nových zemí, jednak řiší se starobyrou kulturou na Dálném východě - vzrostl do nesmírna počet nuzných proletářů, jichž nářky volají se země k Bohu; k tomu přistupuje obrovská armáda zemědělského dělnictva, stlačeného na nejnižší úroveň životní a zbaveného jakékoliv naděje, že by se kdy dopracovalo nějakého „kousku půdy“⁴⁰ a proto propadlého trvale v postavení proletářské, nedojde-li k přiměřené a účinné pomoci.

60. Je sice jistá pravda, že se musí dobře rozlišovati mezi postavením proletářským a pauperismem. Avšak nesmírné množství proletářů na jedné straně a na druhé nesmírné jmění malých skupiny úžasných boháčů jest krajně spolehlivým důkazem, že bohatství tak bojně získávané v našem věku „industrialismu“ není rozděleno správně a že různé třídy lidstva nemívají takového podílu na něm, jaký by míti měly.

40 Rerum novarum, 35.

2. Záchrana z této neblahé situace možna jen tehdy, získají-li proletáři jmění.

61. Proto ať se s nejvyšším úsilím pracuje o to, aby aspoň v budoucnosti získaných hospodářských statků nabývali ve spravedlivé míře ti, kdo mají majetek; ale také aby se jich dostávalo v dostatečné hojnosti i těm, kdo poskytují práci, nikoliv aby v práci ochabovali - neboť zrodil se člověk k práci jako pták k letu - nýbrž aby šetrností rodinné jmění rozmnožovali; aby rozmnožené jmění moudře spravovali a tak snáze a bezpečněji unesli břemena rodinná; a když se povznesou nad existenční nejistotu, která je životním osudem proletářů, aby nejen dovedli přečkati různá houpání a krise životní, nýbrž aby měli i důvěru, že po jejich smrti budou aspoň do jisté míry zajištěni i pozůstalí.

3. Tento požadavek se provést dá a musí.

62. To všecko náš předchůdce nejen naznačil, nýbrž i jasně a otevřeně prohlásil. A my to v této své encyklice s nejvyšším důrazem opakujeme. A nikdo ať si nenamlouvá, že je možno účinně hájiti veřejný pořádek, pokoj a mír v lidské společnosti proti činiteľům revolučním, nepřikročí-li se mužně a bezodkladně k provádění tohoto příkazu.

1) SPRAVEDLIVÁ MZDA

Cesta k odproletarisování: spravedlivá mzda.

63. Nebude však to možno uskutečniti, leč umožní-li se proletářům, aby se pílí a šetrností dopracovali nějakého jmění, jak jsme již naznačili, jdouce zde po stopách svého předchůdce. Odkud si však bude moci něco odložit leč ze mzdy za práci (a bude-li ovšem živ šetrně) ten, kdo nemá

nic jiného než práci, aby si jí opatřil to, čeho je k živobytí zapotřebí? Promluvme tedy o mzdě, kteroužto otázku nazval Lev XIII. „velmi závažnou“, ⁴¹ jeho nauku a příkazy, kde by toho bylo třeba, vysvětlující a rozvádějící podrobněji.

1. Námezdný poměr není sám sebou nespravedlivý.

64. Především ti, kdo hlásají, že pracovní a námezdná smlouva jest již svou podstatou nespravedlivá a že tedy musí býti nahrazena smlouvou společenskou, učí něčemu neudržitelnému, a v jejich tvrzení jest urážka pro našeho předchůdce, jehož encyklika s námezdným poměrem nejenom počítá, nýbrž hodně dlouho se jím obírá, aby byl upraven podle zásad spravedlnosti.

Účast dělníků na správě, na zisku a pod. je dobrá věc.

65. Soudíme však, že za nynějších společenských poměrů bude vhodnější, bude-li smlouva pracovní, pokud je to možno, poněkud mírněna smlouvou společenskou, jak se to již v různých formách začalo uskutečňovati, ke značnému užitku dělníků i vlastníků. Tak dělníci a úředníci nabývají v té neb oné formě spoluúčasti ve vlastnictví, ve správě nebo v zisku.

2. K čemu nutno přihlížeti, aby byla stanovená spravedlivá mzda.

a) Nutno dbáti několika zřetelů, ne pouze jednoho.

66. Že se má však při stanovení spravedlivé výše mzdy přihlížeti nikoliv k jednomu, nýbrž k více zřetelům, to vyslovil moudře již Lev XIII. oněmi památ-

⁴¹ Rerum novarum, 34.

nými slovy: „Má-li se mzda stanoviti spravedlivě, nutno uvážiti několik věcí.“⁴²

67. Touto myšlenkou zcela poráží lehkomyšlnost těch, kdo se domnívají, že se tato velmi obtížná záležitost dá vyřídit hravě, a přihlížejí při tom jen k jediné zásadě nebo měřítku, a to ještě k zásadě docela pochybené.

b) Nárok pracujících na plný výnos práce je neodůvodněný.

68. Neboť ve velikém bludu jsou ti, kdo bez rozpaků šíří zásadu, že práce má cenu takovou a má býti odměněna mzdou tak velikou, jakou cenu mají produkty jí získané; že tedy dělník má právo žádati plný výnos práce. Jak je tento požadavek nesprávný, vyplývá již z toho, co jsme vyložili v odstavcích o poměru kapitálu a práce.

c) Individuální a sociální stránka práce.

69. Při vlastnictví je dvojitá stránka: osobní neboli individuální; ale též sociální. Je jasno, že totéž platí i o práci, zvláště o té, která se pronajímá jinému. Neboť kdyby neexistoval opravdu sociální organizmus, kdyby sociální a právní řád nechránil výkonu práce, kdyby různé živnosti, jež na sobě navzájem závisely, mezi sebou nebyly ve shodě a se nedoplňovaly, kdyby - a to je ještě důležitější - se nesdružovaly a nebyly jakousi jednotou rozumu, majetku a práce, pak lidské přičinění by nemohlo nésti ovoce. Nebude tedy možno práci spravedlivě zhodnotiti a odměniti ji tak, jak zasluguje, nebude-li se počítati s její povahou individuální i sociální.

70. Z této však dvojité známky, jež jest od přirozenosti vtištěna v práci, vyplývají velmi důležité důsledky, jimiž se má řídit a podle nichž se má stanoviti výše mzdy.

⁴² Rerum novarum, 17.

3. Trojí zřetel zvlášť význačný.

A) ŽIVOTNÍ POTŘEBY DĚLNÍKA A JEHO RODINY.

Mzda rodinná : mzda otcova at' stačí na výživu rodiny.

71. Především se má dělníku poskytnouti mzda taková, aby stačila, aby mohl užítí sebe i svou rodinu.⁴³ Jest arci slušno, aby i ostatní rodina podle svých sil přispívala ke společné výživě všech, jak to vidáme především v rodinách rolnických, ale též v mnohých rodinách řemeslníků a maloobchodníků; nelze však strpěti, zneužívá-li se věku dětského a slabosti ženy. Matky ať pracují nejraději doma nebo někde blízko domova, a věnují se starostem o domácnost. Je však nejhorším zlořádem, jež nutno potíratí všemi prostředky, když pro nedostatečnost mzdy otcovy matky jsou nuceny k výdělečné činnosti mimo domov a musejí zanedbávati své zvláštní starosti a povinnosti své a především výchovu dítek. Vší mocí je tedy usilovati o to, aby otcové dostávali mzdu dostatečnou k tomu, aby slušně stačila na krytí společných potřeb rodiny. Nebude-li toho možno docíliti za poměrů současných vždycky, sociální spravedlnost vyžaduje, aby se co nejdříve zavedly nápravy, kterými by se zabezpečila každému odrostlému dělníku taková mzda. - Nebude od místa zde vzdáti zaslouženou chválu všem těm, kdo důmyslně a s úspěchem budovali plány a zkoušeli různé cesty k tomu cíli, aby se mzda pracovní tak přizpůsobila břemenům rodiny, aby, přibýlo-li rodiny, rostla i mzda; a v případě, že by došlo k mimořádným potřebám, aby se čelilo i jim.

B) HOSPODÁŘSKÝ STAV PODNIKU.

72. Při stanovení výše mzdy se musí počítati

⁴³ Sr. enc. Casti Connubii z 30. prosince 1930.

i se situací podniku a podnikatele; neboť bylo by nespravedlivé vymáhati mzdu příliš vysokou, jakou by nemohl platiti podnik, leč za cenu vlastního pádu a z toho vyplývající pohromy pro dělnictvo. Arci je-li výnos menší pro nedbalost, lenost nebo pro netečnost k pokroku technickému nebo hospodářskému, to se nesmí považovati za spravedlivý důvod ke snížení dělnické mzdy. Nemá-li pak podnik sám dostatečných příjmů, které by stačily na placení spravedlivé mzdy dělnictvu, protože buď jest utiskován nespravedlivými břemeny nebo je nucen prodávati vyrobené zboží pod spravedlivou cenou, tož ti, kdo jej takto pronásledují, se dopouštějí těžké viny; neboť olupují o spravedlivou mzdu dělníky, kteří dohnání nezbytností musejí se spokojiti mzdou nižší, než by spravedlivě zasluhovali.

Co dělati, kdyby provoz podniku měl býti uzavřen.

73. Spojenými silami a spojeným přemýšlením ať tedy všichni, dělníci i zaměstnavatelé, překonávají překážky a jim ať v tomto tak prospěšném díle je nápomocna moudrá a prozíravá politika státní. Kdyby však došlo k situaci krajně kritické pro podnik, pak by se musilo uvažovati, zda podnik může pracovati dále, či zda by se mělo pečovati o dělníky nějak jinak. Při tomto rozhodování, plném vysoké odpovědnosti, ať zaměstnavatele a dělníky sjednocuje jakási solidárnost a křesťanská svornost, jež se musí prakticky projevovati.

c) POTŘEBY OBECNÉHO BLAHA.

74. Konečně výše mzdy má býti přiměřena obecnému hospodářskému zájmu. Již výše jsme vyložili, jak je pro toto obecné blaho důležité, aby si mohli dělníci i úředníci, uspořivše si nějakou částku mzdy, jež jim zbyla po úhradě nutných výdajů, ponenáhlu zahospodařiti nějaké jmění. Nesmí se však přehlédnouti ještě jiná věc, jistě neméně důležitá a za našich dob zvláště naléhavá, aby se totiž poskytla příležitost k práci těm,

kdo pracovati mohou a chtějí. To však závisí v nemalé míře na výši mzdy; ta může býti pro tento účel příznivá, drží-li se ve správných mezích, naopak může býti na překážku, když jde za tyto hranice. Je známo, že i mzdy příliš nízké i příliš vysoké bývaly příčinou nezaměstnanosti. Tato pohroma zvláště v dobách našeho pontifikátu se jeví velmi vleklou a postihla počet příliš veliký, uvrhla dělníky do bídy a do pokušení, poděla blahobyť států, rozvrátila veřejný pořádek, pokoj a mír celého světa. Je tedy proti sociální spravedlnosti, když se pro osobní prospěch a bez zřetele k obecnému blahu mzdy buď příliš stlačují nebo příliš zvyšují; sociální spravedlnost vyžaduje, aby se mzdy dohodou upravovaly pokud možno tak, aby co nejvíce lidí mohlo nalézt práci a získati přiměřené prostředky k živobytí.

Správně navzájem přizpůsobiti mzdy v různých povoláních.

75. Výhodným jest pro naši otázku i správný poměr mezd mezi sebou; s tím těsně souvisí správný poměr cen zboží, které dodávají různá hospodářská odvětví, jako zemědělství, průmysl a jiné. Když se toho všeho řádně dbá, různé obory se spojí a srostou jako v jedno tělo a jako je tomu při údech, budou si poskytovat navzájem pomoc a zdokonalení. Neboť teprve tehdy bude míti život hospodářsko-sociální pevný základ a splní svou úlohu, dostane-li se celku i jednotlivcům všech statků, jež mohou býti získány z bohatství přírodního a silami přírodními, technickou, společenskou organisací hospodářského života; a těchto statků má býti tolik, kolik je jich zapotřebí, aby se vyhovělo potřebám a slušným požadavkům stavovským a aby se lidé povznegli k oné šťastnější a kulturní úrovni, která - když se jen zachová rozumná míra - ctnosti nejen neuškodí, nýbrž velmi napomáhá.⁴⁴

44 Sv. Tomáš, De regimine principum I, 15, - Rerum novarum, 27.

ε) NOVÝ SPOLEČENSKÝ ŘÁD.

Dvoji reforma nutna: institucí a mravů.

76. Co jsme dosud řekli o spravedlivém rozdělení statků a spravedlivých mzdách, týká se jednotlivých osob a vztahuje se k společenskému řádu jen nepřímě. Náš předchůdce Lev XIII. vynakládal všecko své úsilí a přemýšlení na to, aby tento společenský řád byl přebudován podle zásad zdravé filosofie a aby byl zdokonalen ve smyslu vznešených příkazů zákona evangelia.

77. Dobrý počátek byl učiněn. Aby však byl zabezpečen, ostatní předpoklady aby byly zdokonaleny a aby ještě hojnější a radostnější požehnání vyplynulo pro lidstvo, jsou nezbytny hlavně dvě věci: reforma zařízení a náprava mravů.

REFORMA INSTITUCÍ.

1. Reforma sociální působnosti státu.

a) Stát nesmí býti zavalen kdejakými funkcemi.

78. A když se zmiňujeme o reformě zařízení, máme na zřeteli zvláště stát. Ne že by se od jeho práce měla očekávati veškerá spása, nýbrž poněvadž vinou „individualismu“, o němž byla výše řeč, věci dospěly k těmto koncům: onen bohatý sociální život, kdysi - prostřednictvím rozmanitých organizací stavovských - tak složitě, ale při tom souladně vnitřně vybudovaný, byl povalen a téměř zničen; zůstaly téměř jen jednotliví lidé a stát; a to na nemalou škodu i státu samého, neboť ztratil ráz vlády sociální a převzal na sebe všechny úkoly, jež dříve plnila ona zničená sdružení, byl zavalen a téměř drcen úkoly a povinnostmi téměř neko-
nečnými.

b) Jaké sociální a hospodářské funkce stát převzítí má a jaké nemá.

79. Je sice pravda, a dějiny to zřejmě prokazují, že

vzhledem na změněné poměry mnohé věci nyní nemožnou býti provedeny, leč velikými sdruženími, ač v dřívějších dobách na tytéž věci stačily i společnosti malé. Ale nic nemůže hnouti a otrásti v sociální filosofii touto krajně důležitou zásadou: To, co mohou jednotliví lidé provést na vlastní odpovědnost a svým vlastním přičiněním, nemá se jim bráti z rukou a přenášeti na společnost; a právě tak je nespravedlností, když se převádí na větší a vyšší společnost to, co mohou vykonati a dobře provésti společnosti menší a nižší; je to současně těžkou škodou a rozvratem správného řádu. Neboť každý společenský zásah svou mocí a svou přirozenou povahou má přinášeti posilu údům sociálního těla, nikdy však jich nemá ničiti a strhovati jejich úkoly na sebe.

c) Důležitá zásada „subsidiárnosti“.

80. Má tedy nejvyšší státní moc záležitosti a starosti méně důležité - které by ji ostatně velmi rozptylovaly - přenechávati nižším sdružením; tak bude moci s větší svobodou, energií a účinností prováděti všecko to, co jest jenom jejím úkolem, poněvadž ona jediné na to stačí, řídící, dohlédající, donucující, trestající, podle povahy a potřeby jednotlivých případů. Pročež ať mají na paměti ti, kdo spravují státy: čím dokonaleji se zachová tato zásada „subsidiárního“ poslání, čím dokonaleji budou jednotlivá sdružení seskupena v soustavu hierarchickou, tím více bude stoupati sociální autorita a vliv státu, tím šťastnější a radostnější budou poměry ve státě.

2. Stavovský řád.

a) Třídní boj nutno překonati.

81. Stát i občané, a právě nejlepší občané, mají především o to dbáti a k tomu směřovati, aby byl překo-

nán „třídní“ boj a aby se probouzela a k rozvoji přiváděla svorná práce „stavů“.

82. Je tedy nezbytno, aby sociální politika usilovala o obnovení stavovského řádu. Opravdu dosud trvá nepřirozený a násilný, a tedy nepevný a viklající se stav lidské společnosti; neboť se opírá o „třídy“, jež mají rozdílné a navzájem si odporující cíle, a to je zdroj příčin k nepřátelstvím a bojům.

b) Nutno vybudovat „stavy“.

83. Neboť ačkoliv práce - jak jasně vyvozuje náš předchůdce ve své encyklice⁴⁵ - není pouhým zbožím, nýbrž musí se v ní uznávat lidská důstojnost dělníka a proto se nesmí jen jako nějaké zboží kupovati a prodávati, tož přece za nynějších daných poměrů poptávka po práci a nabídka práce rozděluje lidstvo na tak zvaném trhu práce ve dva tábory; a zápolení těchto stran proměňuje sám trh práce jako v bojiště, na kterém prudce válčí proti sobě ony armády. Každý chápe, že je nutno co nejdříve zažehnati to nešťastné zlo, jež celou lidskou společnost strhuje do záhuby. Avšak na dokonalé vyléčení je možno mysliti jen tehdy, když zmizí ono nepřátelství a když údy společenského tělesa vytvoří dobře zřízený organismus; myslíme tím stavy, do kterých by se lidé včlenili ne podle toho, zda patří na trhu práce k třídě té či oné, nýbrž podle různých úkolů sociálních, jež kdo zastává. Jako je přirozeno, že ti, kdo bydlí blízko sebe, tvoří obce, tak je rovněž přirozeno, že, kdo pracují v témže stavu nebo povolání - ať již hospodářském nebo nějakém jiném - tvoří sdružení nebo organisace jakési; proto pokládají mnozí tato samosprávná sdružení, když ne přímo za nezbytnou složku státu, tož aspoň za něco přirozeného.

c) Co pojí lidi ve „stav“.

84. Poněvadž však rád, jak výtečně praví svatý To-

⁴⁵ Rerum novarum, 16.

máš,⁴⁶ jest jednota vznikající uspořádáním a vespolným přizpůsobením složek, pravý a přirozený společenský řád vyžaduje, aby různé články společnosti nějakým pevným poutem byly spojeny v jedno. Tímto pojítkem jest výroba zboží nebo prokazování služeb, při čemž zaměstnavatelé a zaměstnanci téhož stavu spolupracují společným úsilím; a dále ono obecné blaho, o jehož uskutečnění mají ve shodě společně usilovati všechny stavy, každý podle své úlohy. Tato sjednocenost bude tím pevnější a účinnější, čím věrněji budou jednotlivci a stavy se snažiti, aby plnili své povolání a aby v něm vynikali.

d) Úkol „stavů“.

85. Z toho lze bez potíží vyvozovati, že v těchto organisacích zájmy společné celému stavu zaujímají prvé místo, a mezi nimi vyniká, aby se co nejvíce pěstil v každém stavu smysl pro spolupráci pro obecné blaho ve státě. O záležitostech však, které se týkají zájmů buď jenom zaměstnavatelů nebo jen dělnictva, nebo snad v případě potřeby o obraně těchto zájmů, bude moci každá z těchto dvou skupin odděleně, sama pro sebe, se raditi a podle potřeby rozhodovati,

e) Stavům budiž přiznána značná samospráva.

86. Sotva je potřebí připomenouti, že to, co Lev XIII. učil o formě vlády politické, platí obdobně i o sdruženích stavovských; že totiž lidé mají na vůli vybrati si formu, kterou uznávají za vhodnou, jen když jsou zajištěny požadavky spravedlnosti a obecného blaha.⁴⁷

f) Vedle stavů budtež dovoleny i jiné vhodné doplňující organisace.

87. Obyvatelé obce si tvořivají za nejrozmanitějšími účely sdružení, ke kterým přistoupiti nebo nepřis-

⁴⁶ Sr. S. contra gent., III. 71; sr. S. theol., I. qu. 65 a. 2 l. c.

⁴⁷ Enc. Immortale Del z 1. listopadu 1885.

stoupiti je každému ponecháno na vůli. A podobně příslušníci téhož stavu budou mezi sebou tvořiti sdružení právě tak svobodná, za účely, jež tak neb onak souvisejí s oním povoláním. Protože již náš předchůdce slavné paměti podává přesně a jasně zásady o těchto svobodných spolcích, stačí zdůrazniti jen jednu věc: že člověk má svobodu nejenom v tom, chce-li utvořiti takové organisace, jež jsou rázu soukromého a náleží do práva soukromého, nýbrž že má též volnost v nich „vybrati si svobodně takové stanovy a takový jednací řád, aby byly co nejvhodnějším a nejpružnějším nástrojem pro účel, pro nějž jsou zřízeny“.⁴⁸ Podobně nutno zdůrazňovati svobodu ve zřizování sdružení, jež jdou za hranice jednotlivých stavů. Ty však svobodné organisace, které již zkvétají a těší se z pozhnané činnosti, ať si stanoví jako cíl a statečně ať o jeho uskutečnění pracují: v duchu křesťanské sociální nauky připravovati cestu oněm vyspělejším sdružením neboli „stavům“, o kterých jsme mluvili výše.

3. Vůdčí zásada hospodářského života.

Nikoliv volná soutěž, ...

88. Nutno pečovati ještě o jednu věc - a ta souvisí těsně s předmětem, jež jsme teď právě projednali. Jako nelze jednoty lidské společnosti vybudovati na třídním boji, tak správný hospodářský řád nemůže býti ponechán naprosto volnému zápasu sil. Neboť ze zásady volné soutěže jako z otráveného zřídla vytryskly a se rozlily všechny bludy hospodářské nauky „individualismu“; ta buď ze zapomenlivosti nebo z nevědomosti popírala sociální a morální stránku v hospodářském životě a učila, že se musí pokládati tento řád hospodářský za naprosto svobodný a neodvislý na státní moci a že se podle toho s ním musí zacházeti; neboť v nabídce a poptávce, ve svobodné soutěži že má svou vůdčí zásadu, a to prý mnohem dokonalejší vůdčí zásadu, než kdyby chtěl ho-

⁴⁸ Rerum novarum, 42.

spodářskou činnost řídití kterýkoli stvořený rozum. Avšak svobodná soutěž, ač v jistých mezích je oprávněna a jistě užitečná, rozhodně nemůže řídití hospodářského života; to ukázaly následky dost a více než dost, když bludné individualistické názory byly uskutečněny.

...nýbrž sociální spravedlnost a sociální láska.

Je tedy naprosto nezbytno, aby hospodářský život byl znovu podřízen správné a účinné vůdčí zásadě. Této úlohy jistě nemůže převzítí hospodářská diktatura, která v poslední době nastoupila na místo svobodné soutěže; neboť tato nadvláda je bouřlivá jakás síla a násilná moc, která musí dostati pevnou uzdu a musí býti moudře řízena, má-li se státi pro lidstvo prospěšnou; a nemůže si sama býti uzdou a nemůže sama se řídití. Nutno se tedy ohlížeti po vyšších a ušlechtlejších silách, aby onu hospodářskou moc přísně a moudře řídily; a touto vyšší regulativní silou jest sociální spravedlnost a sociální láska. Proto musejí zařízení státní a zařízení veškerého života sociálního býti proniknuta touto sociální spravedlností; a bezpodmínečně nutno jest, aby se stala tato spravedlnost opravdu účinnou, to jest, aby vytvořila právní a společenský řád, který by vtiskoval ráz veškerému hospodářskému životu. Sociální láska má býti jako duší tohoto řádu. Státní moc pak má jej s rozhodností chrániti. A nebude jí příliš obtížno to činiti, zprostiti se úkolů, které, jak jsme výše řekli, k jejím úkolům vlastně nenáleží.

4. Nutnost mezistátních dohod.

89. Ještě více: různé státy na hospodářském poli vespolek závisí na sobě a potřebují vzájemné pomoci; proto ať se snaží spojeným úsilím a spojenými pracemi o to, aby budovali na hospodářském poli moudrými úmluvami a zařízeními

požehnanou jakousi a šťastnou spoluprací národů.

5. Dva dodatky.

a) Sociální organism obdovou mystického těla Kristova.

90. Nastane-li tedy, jak bylo řečeno, nový život v údech sociálního organismu a vstoupí-li znova v život vůdčí zásada činnosti hospodářsko-sociální, pak se bude moci říci v jistém smyslu i o tomto organismu, co o mystickém těle Kristově praví apoštol; „Celé tělo, jsouc spojováno a svazováno každým kloubem služebným podle působivosti jednoho každého údu, bere vzrůst svůj ke vzdělání svému v lásce.“⁴⁹

b) Posouzení korporací fašistických.

Význačné rysy.

91. V poslední době, jak všeobecně známo, byl zaveden zvláštní způsob odborových a stavovských organizací, o němž bude dobře krátce se zmíniti, pokud toho vyžaduje účel této encykliky, a připojení několik přiměřených vět ke zhodnocení.

92. Sama státní moc upravila odborovou organizaci v takovou právní osobnost, že jí propůjčuje jakési privilegium monopolu, protože ona jediná - v této schválené formě - smí zastupovati zájmy zaměstnanců, po případě zaměstnavatelů, běží-li o organizaci zaměstnavatelů, jediné ona jest oprávněna uzavíratí kolektivní pracovní a tarifní smlouvy. Každý má volnost přistoupení k odborové organizaci nebo ne, a jen potud může tato organizace býti nazvána svobodnou; neboť i odborové příspěvky i zvláštní poplatky se vybírají ode všech příslušníků toho či onoho stavu nebo povolání, ať již běží o dělníky nebo o zaměstnavatele, a také pracovními smlouvami, jež uzavřela právně uznaná

⁴⁹ K Efeským 4, 16.

organisace, jsou vázáni všichni. Je však pravda, že úředně je prohlášeno, že tento zákonem uznaný syndikát není na závadu, že by nemohla existovati jiná sdružení příslušníků téhož odboru; taková sdružení však nejsou právně uznána.

93. Ze zástupců obojí odborové organizace (totiž dělníků a zaměstnavatelů) téhož stavu nebo povolání se tvoří kolegia neboli korporace, a ty - jsou pokládány za nástroje a instituce v plném slova smyslu státní - řídí syndikáty, a kde běží o společné záležitosti, jsou zárukou jednotného řešení.

94. Stávky se zakazují; nemohou-li se strany dohodnouti, je zde úřad.

Zhodnocení.

95. To je krátký popis tohoto zařízení. Jaké jsou jeho přednosti, snadno postřehne každý, kdo třeba jen maličko vše uváží: práce různých tříd pokojně zladěna; socialistická sdružení a jejich snahy potlačeny; zřízen zvláštní úřad, aby vše řídil. Avšak ve věci tak důležité je potřeba velké opatrnosti a nutno vše posouditi ve světle všeobecných zásad, jež jsme vypočetli výše, i zásad, jež ihned ještě zmíníme. A tu jsme nuceni přiznati, že je nám známo, že někteří lidé se bojí, že státní moc - které by mělo stačiti, že by poskytla nutnou a dostatečnou pomoc - přejímá úkoly, jež náležejí svobodné činnosti, že dále nový onen odborový a stavovský řád zavání jaksi přílišnou složitostí správy a politikou, že konečně (ač ochotně připouštíme ony všeobecnější hořejší přednosti) slouží spíše partikularistickým politickým cílům, než aby napomáhal k vybudování a rozvoji lepšího společenského řádu.

ZÁVĚREČNÁ ÚVAHA

a) K přebudování nezbytno náboženství.

96. Jsme přesvědčeni, že má-li se dosíci tohoto druhého velmi vznešeného cíle a má-li se obecnému blahu opravdu a trvale co nejvíce pomoci - na prvním

místě a především je nezbytna pomoc milosrdného Boha, že dále všichni lidé dobré vůle musejí sdružit svou práci za tímto cílem. Jsme dále přesvědčeni - a to je důsledkem právě uvedených vět - že se onoho cíle dosáhne tím jistěji, čím hojnější bude počet těch, kdož i svou technickou vyspělost i svou odbornou a sociální zkušenost ochotně postaví do těch služeb a také (což má cenu ještě větší) čím více se zde uplatní katolické zásady. Uplatní je nikoli sice Katolická akce (jež nemá v programu práci ve vlastním smyslu odborářskou nebo politickou), nýbrž ti naši synové, jimž Katolická akce sama ony zásady vštěpuje a jež vychovává pro apoštolátní působnost, při níž je jim Církev vůdkyní a učitelkou; díme Církev, která ani v oboru, o němž jsme se zmínili - jako všude, kde běží o otázky mravní - nesmí nikdy strpěti, aby se bezstarostně zapomínalo na příkaz daný jí Bohem, aby bděla a učila.

b) Je k tomu nezbytna mravnost. Výstražný příklad: cechy!

97. Co však jsme řekli o vybudování a zdokonalení společenského řádu, to se jistě nedá provést bez nápravy mravů. To jasně dokazují i dějinné doklady. Neboť byl kdysi sociální řád, který sice nebyl dokonalý a v každém ohledu vzorný. Avšak se zřetelem na poměry a potřeby doby do jisté míry vyhovoval zdravému rozumu. Zahynul-li již dávno onen řád, jistě se tak nestalo proto, že by se sám nebyl mohl vývojem přizpůsobiti změněným poměrům a potřebám a že by se nebyl mohl jaksi rozšířiti; nýbrž spíše proto, že lidé buď jsouce zatvrzení přílišnou sebeláskou se zdráhali učiniti přístupnými svá zařízení, jak toho bylo zapotřebí, vzrůstajícímu počtu lidstva, anebo protože jsouce zlákáni kouzlem klamné svobody a svedeni ještě jinými bludy měli nechuf k jakékoli autoritě a snažili se strásti se sebe jakoukoli vázanost.

Přechod k látce III. dílu encykliky.

98. Zbývá ještě, abychom si všimli současného ho-

spodářského řádu a socialismu, jenž je jeho nejvášnivějším žalobcem, abychom o nich pronesli otevřený a spravedlivý rozsudek, abychom důkladně vyšetřili kořen tolikerého zla a abychom naznačili, že prvním a nejdůležitějším lékem je obnova mravní.

III. ZHODNOCENÍ DNEŠNÍHO ŘÁDU A CESTY K NÁPRAVĚ

99. Pronikavé opravdu změny od dob Lva XIII. prodělala i hospodářská soustava i socialismus.

A) KAPITALISTICKÝ HOSPODÁŘSKÝ ŘÁD

1. Jeho význačné rysy, hodnota, rozšíření.

a) Charakteristická známka : jedni poskytují kapitál, druzí práci.

100. Především všichni vidí, že se podstatně změnil ráz hospodářství. Znáte, ctihodní bratři a milení synové, že předchůdce náš blahé paměti ve své encyklice hlavně měl na zřeteli takové hospodářství, kde při společné hospodářské činnosti jedni poskytují výrobní prostředky, druzí práci, jak to šťastně a případně vyjádřil: „Nemůže býti kapitál bez práce, ani práce bez kapitálu.“⁵⁰

b) Může býti špatný, ale není špatný svou podstatou.

101. Lev XIII. se namáhal usilovně, aby tato hospodářská soustava byla správně uspořádána; z toho je patrné, že se nesmí zavrhovati jako sama sebou špatná. A věru není vadná již svou podstatou; nemravnou se stává až tím, když kapitál najímá dělníky neboli proletářskou třídu za tím účelem a pod tou podmínkou, aby podniky a veškeré hospodářství se řídilo jen jeho vůlí a sloužilo výhradně jen jeho zájmům, když kapitál takto pohrdá lidskou důstojností dělníka, sociální stránkou hospodářství, i samou sociální spravedlností a obecným blahem.

⁵⁰ Rerum novarum, 15.

c) Jak dalece pronikl.

102. Je pravda, že tento systém hospodářský ani dnes ještě neovládl vše; jest ještě i jiná hospodářská soustava a k ní patří ohromná a počtem i významem důležitá část lidstva, na příklad stav zemědělský, v němž většina lidstva čestně a řádně si opatřuje živobytí. I tento „nekapitalistický“ hospodářský řád má své velké obtíže, k nimž přiblíží náš předchůdce na četných místech svých encyklik a také my jsme se jich v této encyklice nejednou dotkli.

103. Avšak „kapitalistický“ hospodářský řád - protože se industrialismus rozšířil po celém světě - též hojně pronikl po vydání encykliky Lva XIII. na všechny strany a tak zasáhl i do hospodářského a sociálního života těch, kdo stojí mimo jeho oblast, pronikl tento život, vnáší v něj skutečně své přednosti i své škody, vtiskuje mu svůj ráz.

104. A tak bude výhodno nejen pro ty, kdo žijí v zemích prostoupených kapitalismem a industrialismem, nýbrž vůbec pro všechny lidi, upozorníme-li především na změny, které prodělal kapitalistický hospodářský řád od časů Lva XIII.

2. Změny v něm od Lva XIII.

a) Došlo k hospodářské diktatuře, plutokracii.

105. A na prvním místě všem bije do očí, že v naší době nejen se hromadí bohatství, nýbrž že se soustřeďuje i úžasná moc a despotická hospodářská diktatura v rukou několika málo lidí, kteří povětšinou nejsou ani pány, nýbrž pouze strážci a správci svěřeného jmění a spravují je úplně podle svého uznání.

b) Zvlášť neblaze se uplatnil kapitál finanční.

106. Tuto nadvládu s nejvyšším úsilím vykonávají ti, kdo jsou držiteli a pány finančního kapitálu, vládou i nad úvěrem a neobmezeně rozhodují, kam se má půjčiti, kam nikoli, a proto takřka spravují krev,

jíž žije veškeren hospodářský řád, a mají v moci takřka duši hospodářského řádu tak, že proti jejich pokynu nikdo nemůže ani vydechnouti.

c) Bezohledně se uplatňuje právo silnějšího.

107. Toto nahromadění moci a sil, které je jaksi vrozenou známkou hospodářství poslední doby, je přirozeným důsledkem neomezené svobody v soutěži, jež ponechává na živu pouze ty, kdo jsou nejschopnější k životu; což je často totéž jako říci: kdo bojují ze všech nejnásilněji, kdo nejméně dbají hlasu svědomí.

d) Boj o trojí moc.

108. A opět nahromadění sil a moci je matkou trojího druhu bojů: bojuje se především o vlastní hospodářskou diktaturu; dále se bojuje rozhořčeně o dobytí moci nad státem, aby se mohlo jeho sil a vlivu zneužít při hospodářských zápasech; konečně se zápolí mezi státy, jednak proto, že chtějíce podporovati hospodářské zájmy svých příslušníků, používají k tomu své síly a politiky, jednak také proto, že chtějí využítkovati své hospodářské nadvlády a své hospodářské síly při řešení mezinárodních rozporů politických.

3. Osudné následky.

109. Konečné důsledky individualistického ducha v hospodářství vy sami, ctihodní bratři a milení synové, vidíte a jich želíte: volná soutěž zničila sebe sama; místo volného trhu byla nastolena hospodářská diktatura; místo touhy po zisku nezkracené dychtění po nadvládě; veškeren život hospodářský stal se příšerně tvrdým, bezcitným, ukrutným. K tomu přistupují velmi těžké škody, které vznikly tím, že úkoly a povinnosti hospodářské se mezi sebou nezdravě propletly a promísily: tak - a to je jedna ze škod nejvyšších - ztráta vážnosti státní moci, která by měla jako královna a nejvyšší rozhodkyně ve sporech trůniti vysoko, prosta vši stranickosti a majíc na zřeteli jediné obecné blaho a spravedlnost, kdežto

zde se stává otrokyní, jsouc hříčkou v rukou lidských vášní a lidského sobectví. Co pak se týče vzájemných styků mezi státy, z téhož zdroje vyvěrá dvojí různá řeka: zde „nacionalismus“ neboli též hospodářský „imperialismus“, s druhé strany neméně zhoubný a neméně kletý finanční „internationalismus“ neboli mezinárodní imperialismus, jenž vlast vidí tam, kde je dobře.

4. Odpomoc.

Rekapitulace stěžejných myšlenek II. dílu.

110. Jak by se mohlo těmto tak velikým zlům čeliti, to jsme vyložili v druhém oddílu této encykliky, kde podáváme podrobně tuto nauku, takže zde stačí krátce ji zopakovati. Protože nynější hospodářský řád se opírá blavně o kapitál a o práci, je nutno, aby se rozumem uznaly a v život uvedly zásady zdravého rozumu neboli křesťanské sociální filosofie, pokud se týkají kapitálu, práce a jejich vzájemného poměru. Spravedlivě a řádně ať se dbá stejně obojí stránky nejen kapitálu neboli majetku, ale i práce, totiž stránky individuální a sociální, aby se nenarazilo na úskalí individualismu a kolektivismu. Vzájemné vztahy kapitálu a práce se mají upravití podle zásad přesné spravedlnosti, jež se nazývá směnná a napomáhati má při tom křesťanská láska. Svobodná soutěž uvedená do patřičných mezí a ještě více hospodářská moc ať je účinně podřízena státní autoritě v těch věcech, které náleží k jejímu úkolu. Veřejná zařízení státní ať všecko soužití lidské uspořádají podle potřeb obecného blaha neboli podle zásad sociální spravedlnosti; tak jistě i do onoho nesmírně důležitého oboru sociálního života, totiž hospodářského, se navrátí správný a zdravý řád.

B) SOCIALISMUS.

Rozštěpil se od Lva XIII. ve dva hlavní proudy: násilnický a umírněný.

111. Stejně hluboce, jako se změnil od dob Lva XIII.

hospodářský život, změnil se i socialismus, s nímž musil náš předchůdce bojovati velmi mnoho. Tehdy se mohlo mluvit téměř jen o jednom socialismu, a ten hlásal nauku určitě vymezenou a tvořící jednotný uzavřený celek. Později se rozštěpil hlavně ve dva proudy, obyčejně ostře proti sobě stojící a vášnivě se potírající; ale ani jeden ani druhý směr se neodklonil od základu, jenž byl socialismu vlastní a jenž byl nepřátelský křesťanské víře.

I. SOCIALISMUS RADIKÁLNÍ: KOMUNISMUS

Bezohledný třídní boj. Nepřátelství k majetku. Bezbožectví.

112. Jeden směr socialismu prodělal téměř touže změnu, jakou prodělalo, jak jsme výše vyložili, kapitalistické hospodářství, a řítí se do komunismu, jenž učí a sleduje dvojí cíl: nejostřejší třídní boj a úplné zničení soukromého vlastnictví. A nesleduje těchto cílů jen potají a oklikami a v podzemí, nýbrž zřejmě, otevřeně, používaje k tomu všech prostředků, i nejnásilnějších. Při svém úsilí se ničeho neleká, před ničím nemá úcty; a když se zmocní vlády, je neuvěřitelně a příšerně, jak ukrutně a nelidsky jedná. Svědkem jsou zhouby, spousty a trosky, jimiž komunismus zaplavil širé kraje východní Evropy a Asie; a jakým je protivníkem a otevřeným nepřítelem svaté Církve a samého Boha, to je, bohužel, více než dosti dokázáno činy a všeobecně důkladně známo.

Pokládáme za zbytečno dávatí upřímným a věrným dětem Církve napomenutí stran bezbožného a nespravedlivého komunismu. Nemůžeme však přece bez hlubokého zármutku se dívatí na bezstarostnost těch, kdo tato hrozící nebezpečí nepokládají jakoby za nic a v jakési líné netečnosti trpí, aby se na všechny strany připravovala násilná, vraždící revoluce, již by byla veškerá společnost vyhubena. Tím více pak jest odsouditi

tupost těch, kdo nedbají, aby se odstranily nebo změnily ty poměry, jež dráždí lid a jež budují cestu k rozvratu a ke zničení společnosti.

II. SOCIALISMUS UMÍRNĚNĚJŠÍ

1. V čem se umírní.

a) Přiblížil se značně k sociálně reformním požadavkům křesťanským.

113. Umírněnější jest arci druhý směr, jenž si podržel jméno „socialismus“. Hlásá nejenom, že se nemá program uskutečňovat násilnostmi, nýbrž i požadavek třídního boje a odstranění soukromého vlastnictví když ne zrovna vypouští z programu, tož aspoň jaksi zeslabuje a ztlumuje. Řekl bys, že socialismus, zaleknuv se vlastních zásad a důsledků z nich vyvozených v komunismu, zabočuje a jaksi se blíží k pravdám, na nichž vždycky neochvějně trvala křesťanská tradice; neboť nelze popírat, že názory tohoto socialismu v lecčems velmi se blíží těm požadavkům, jež právem kladou křesťanští reformátoři společnosti.

b) Netrvá již ani na ostrém třídním boji ani na radikálním odstranění soukromého vlastnictví.

114. Neboť třídní boj, jen když v něm není výbuchů nepřátelství a vzájemného záští, ponenáhlu přechází v jakési slušné dohadování, mající za základ touhu po spravedlnosti, a to - i když to ještě není požehnaný sociální mír, jehož si všichni přejeme - může a má býti východiskem, odkud by se došlo ke vzájemné spolupráci „stavů“. Také válka vypovězená soukromému vlastnictví víc a více se ztišuje a omezuje, takže konečně není napadáno samo vlastnictví výrobních statků, nýbrž jakási sociální diktatura, již proti všemu právu uchvatitelsky strhl na sebe majetek. Vždyť ve skutečnosti taková moc nenáleží vlastníkům samým, ný-

brž státní autoritě. Tak se může spěti k tomu, že by se ponenáhlu nepozorovaně tyto názory umírněnějšího socialismu již jen málo lišily od snah a požadavků těch, kdo chtějí reformovati lidskou společnost v duchu zásad křesťanských. Vždyť právem se usiluje o to, aby určité druhy statků byly vyhrazeny státu, protože propůjčují vlastníkům moc tak velikou, jaké nelze přiznati soukromým lidem, nemá-li býti ohrožen zájem celku.

115. Takové spravedlivé požadavky a nároky neobsahují v sobě již nic, co by bylo v rozporu s křesťanskou pravdou a tím méně jsou tyto body výhradním a výlučným programem pouze socialismu. Proto ti, kdo usilují jenom o tyto požadavky, nemají důvodu, aby přistupovali k socialismu.

2. I umírněný socialismus je pro křesťanství nepřijatelný.

a) Touha některých katolíků po kompromisu mezi socialismem a křesťanstvím.

116. Ať si však nikdo nemyslí, že ty směry socialismu, které nejsou komunistické, všechny do jednoho již tak dalece zmoudřely, ať ve své praxi nebo ve svém programu. Nezavrhují obyčejně třídního boje ani odstranění soukromého vlastnictví, nýbrž jenom je nějak zmírňují. Když se však takto bludné zásady zmírňují a jaksi zamazávají, vzniká, nebo spíše neprávem jest od některých lidí kladena otázka, zda by se snad také zásady křesťanské pravdy neměly zmírniti nebo v nich udělati ústupky tak, aby se šlo socialismu vstříc a aby se jako v půli cesty oba směry sešly. Jsou lidé, kteří se oddávají liché naději, že by takto mohli býti socialisté převedeni k nám. Marná však naděje! Neboť kdo chtějí býti apoštoly mezi socialisty, musejí otevřeně a upřímně vyznávatí plnou křesťanskou pravdu v celém jejím rozsahu a nesmějí dělati nijakých ústupků bludům. A především ať se snaží - chtějí-li opravdu býti

hlasateli evangelia - socialistům ukázati, že jejich požadavky, pokud jsou spravedlivé, se dají ze zásad křesťanské víry mnohem mocněji obhájití a silami křesťanské lásky mnohem účinněji uskutečnití.

b) Křesťanství se se socialismem sloučiti nedá.

117. Což však, kdyby socialismus v otázce třídního boje a soukromého vlastnictví opravdu tak se umírnil a tak se zlepšil, že by se mu po této stránce již nic nemohlo vytýkati? Zdali pak z jeho podstaty zmizely rozpory s křesťanským náboženstvím? To je otázka, která udržuje mnoho lidí v nejistotě a napětí. A je velmi mnoho katolíků, kteří - protože dobře vědí, že katolické zásady nesmějí býti nikdy ani opuštěny ani osekány - oči takřka upírají k této svaté Stolicí a snažně žádají, abychom rozhodli, zda tento socialismus své bludné názory odložil již tak, že by bylo možno jej přijmouti, aniž by utrpěla kterákoli křesťanská zásada a že by tedy mohl jaksi býti pokřtěn. Abychom této žádosti s otcovskou starostlivostí vyhověli, toto prohlašujeme: ať již se socialismus chápe jako učení nebo jako historický fakt nebo jako „akce“, **zůstává-li opravdu socialismem, nedá se sloučiti s články víry katolické Církve, i když pravdě a spravedlnosti udělal ústupky výše zmíněné; neboť společnost, jak on ji chápe, je něco úplně jiného, než jak ji líčí křesťanská pravda.**

c) Důvod neshleditelnosti: bludné učení o společnosti.

Jeho společnost je bez vztahu k Bohu.

118. Neboť podle křesťanského učení člověk, vybavený přirozeností společenskou, je postaven na tuto zemi, aby žil ve společnosti a pod vedením autority, Bohem zřízené⁵¹ a všechny své schopnosti plně vypěstil a rozvinul ke chvále a slávě svého Stvořitele a aby také věrně plně úlohu své živnosti nebo jiného svého

⁵¹ Sr. k Řím. 13, 1.

povolání, zjednal si blaho pozemské a zároveň i věčné. Socialismus však nevěda nic o tom vznešeném cíli jak člověka, tak společnosti, a nestaraje se o něj, domnívá se, že lidské soužití je zřízeno jediné pro pozemský užitek.

Společnost socialismu je jen pro pozemský užitek. Jednotlivec pro zájmy výroby by ztratil osobní svobodu.

119. Neboť z této okolnosti, že vhodnou dělbou práce se tvoří hospodářské statky úspěšněji, než když pracují jednotlivci rozptýleně každý sám pro sebe, vyvozují socialisté, že hospodářský proces - a přihlíží se jen k jeho cílům hmotným - nutně se musí dít společensky. Touto nutností prý lidé jsou vázáni, aby, pokud se týká výroby statků, se zcela odevzdali a podřídili společnosti. Ba míti co nejrozsáhlejší hojnost statků, které by sloužily příjemnostem tohoto života, se pokládá za tak důležité, že vyšší statky člověka, nevyjímajíc ani svobody, musejí ustoupiti a třeba i býti přineseny v oběť potřebám co nejúspěšnější výroby statků. Tato pak ztráta lidské důstojnosti, již je nutno se podrobiti při „zespolečenštění“ výrobním procesu, snadno prý bude vyvážena hojností statků společensky vyrobených, jichž se dostane jednotlivcům, aby jich mohli podle své chuti použití ke zpříjemnění a zjemnění života. Společnosti, jak si ji představuje socialismus, nelze si s jedné strany mysliti bez vázanosti a donucování zabíhající do krajností a nemohla by bez nich existovati; s druhé strany hoví socialismus neméně bludné svobodě, vždyt' by tam nebylo opravdové sociální autority, neboť tato se nemůže opírat o časný a hmotný užitek, nýbrž vychází jediné z Boha, jenž je Stvořitelem a posledním cílem všeho-
míra.⁵²

52 Sr. enc. Diluturnum z 29. června 1881.

d) Nemožno tedy býti řádným katolíkem a opravdovým socialistou.

120. Obsahuje-li tedy socialismus jako všechny bludy - v sobě něco pravdy (ato papežové nikdy nepopírali), tož přece je vybudován na své vlastní nauce o lidské společnosti, úplně odlišné od pravého křesťanství. „Socialismus náboženský“, „socialismus křesťanský“ - v těch výrazech je vnitřní rozpor: nikdo nemůže býti zároveň řádným katolíkem a opravdovým socialistou.

3. Nepřijatelný jest i „výchovný“ („kulturní“) socialismus:

a) Co je to „kulturní socialismus“

121. Tento soud, jež zde v celém rozsahu slavnostně svou autoritou obnovujeme a potvrzujeme, platí i o nové jakési metodě socialismu, jež až dosud sice byla méně známa, nyní se však rozšířila na řadu socialistických směrů. Hlavní úsilí vynakládá především na to, aby prosákla do smýšlení a do mravů: láká k sobě a sdružuje kolem sebe pod rouškou přátelství především útlé dítky; věnuje se však též všem ostatním věkovým skupinám, aby konečně jednou byli vychováni socialističtí lidé, kteří by uspořádali lidskou společnost podle názorů socialismu.

b) Je to vlastně kulturní liberalismus.

122. Protože jsme však v okružním listě Divini illius magistri⁵³ dostatečně vyložili, o jaké zásady se opírá křesťanská výchova a jaké cíle sleduje, jest úplně jasno, jak je s těmito zásadami v rozporu to, co činí a oč se snaží tento socialismus, pronikající do mravů a do kultury, a není potřebí dalšího prohlášení. Zdá se však, že velmi těžkých nebezpečí, jež tato snaha socia-

lismu s sebou nese, nevidí nebo nedovedou zhodnotiti ti, kdo nic nedbají, aby, čím větší je toto nebezpečí, tím mužněji a horlivěji se mu postavili na odpor. Je povinností našeho pastýřského úřadu, upozorniti tyto činitele na brozící velmi těžké nebezpečí; ať všichni jsou si toho vědomi, že otcem tomuto socialismu, prostupujícím mravy a kulturu, byl liberalismus, dědicem však že bude bolševismus.

4. Katolíci v řadách socialismu.

a) Katolíci v socialismu jsou.

123. Když se věci mají tak, můžete pochopiti, ctihodní bratři, s jakou bolestí pozorujeme, že zvláště v některých zemích naši synové - a ne v malém počtu - přešli z tábora Církve do šiků socialismu, a to synové, u kterých nemůžeme nabýti přesvědčení, že by byli ztratili pravou víru anebo že by jednali ze zlé vůle. Z nich někteří si zjevně zakládají na jméně socialista a hlásí se i k zásadám socialistickým, druhí pak buď z liknavosti nebo i neradi příslušejí k organisacím, které programem nebo skutky jsou socialistické.

b) Pohnutky, proč tam vstoupili.

124. My však uvedeni v neklid otcovskou starostlivostí přemítáme a snažíme se vyšetřiti, jak se mohlo státi, že zabloudili tak daleko, a je nám, jako bychom slyšeli, jak mnozí z nich odpovídají a předstírají; že Církev a ti, kdo se vydávají za její příslušníky, nadřžují bohatým a dělníky zanedbávají, nestarajíce se o ně vůbec; proto prý musili vstoupiti do socialismu, aby se o sebe postarali.

c) Vinu mají katolíci bez sociálního cítění.

125. Srdečně litujeme, ctihodní bratři, že žili a že dosud žijí někteří lidé, kteří se sice prohlašují za katolíky, ale téměř úplně zapomínají na vznešený onen zákon spravedlnosti a lásky, jenž nás nejen zavazuje, a-

bychom každému dávali, což jeho jest, nýbrž bychom těž nuzným bratřím pomáhali jako Kristu Pánu samému;⁵⁴ ba ještě hůře, neostýchají se vykořisťovati ze ziskuchtivosti své dělníky. Ano, někteří zneužívají i samého náboženství a jeho jménem chtějí zastíratí své nespravedlivé kořistění, aby se ubránili plně oprávněným požadavkům dělnictva. Jejich jednání nikdy nepřestaneme přísně kárati. Neboť oni jsou příčinou, že se zdálo o Církvi a že jí bylo dáváno za vinu - neprávem! křivdilo se jí! - že straní bohatým, že se však nezajímá o potřeby a úzkosti těch, kdo byli připraveni jako o své přirozené dědictví. Že toto zdání a toto podezření je nezasloužené a nespravedlivé, to jasně dokazují dějiny celé Církve; také encyklika, jejíž výročí slavíme, je nad slunce jasnějším důkazem, že je svrchovanou křivdou házetí po Církvi a její nauce těmito pomluvami a urážkami.

5. Zveme zbloudilé zpět do domu otcovského.

126. Jsme však daleci toho, bychom rozhořčení křivdou nebo sklíčení otcovským žalem zaháněli a zavrhovali syny uboze oklamané a tak daleko bloudící od pravdy a spásy. Naopak se vši láskou, jaké jsme schopni, zveme je, aby se vrátili do mateřského lůna Církve. Kéž by našemu hlasu poskytlí ochotně sluch! Kéž by se vrátili, odkud odešli, totiž do domu otcovského, a kéž by tam stanuli, kde jest jejich vlastní místo, totiž v řadách těch, kdož pečlivě se řídíce směrnicemi, od Lva prohlášenými a od nás slavnostně obnovenými, snaží se přebudovati společnost podle učení Církve, a to tím, že v ní upevňují sociální spravedlnost a sociální lásku. Ať si uvědomí, že ani na tomto světě nemohou nikde naléztí plnější blaženosti než u Toho, jenž jsa bohat, stal se pro nás chudým, bychom my zbohatli jeho chudobou.⁵⁵ jenž byl chud a v práci od mladosti své, jenž všecky pracující a obtížené k Sobě zve, aby je v lásce Srdce svého plně občerstvoval,⁵⁶ jenž konečně bez jakéhokoli stranického

54 Sr. Jak. 2. - 55 II. k. Kor. 8, 9. - 56 Mat. 11, 28.

nadržování více bude vymáhati od těch, kterým bylo více dáno,⁵⁷ a „jenž zaplatí jednomu každému podle skutků jeho“.⁵⁸

c) MRAVNÍ NÁPRAVA

I. JEJÍ NUTNOST

Mravní náprava pro vybudování lepšího společenského řádu nutna na prvním místě a bezpodmínečně.

127. Avšak když se na věc pečlivě a hlouběji podíváme, jasně vidíme, že této velmi žádoucí sociální výstavbě musí předcházeti obnova křesťanského ducha, od něhož se na všech stranách uboze vzdálilo tolik lidí pracujících hospodářsky; jinak by všechno úsilí bylo nadarmo a stavěla by se budova nikoliv na skále, nýbrž na uhýbavém písku.⁵⁹

128. A opravdu, zahleděli jsme se na dnešní hospodářství, ctihodní bratři a milení synové, a uznali jsme, že je nemocné velmi těžkými chorobami. Také komunismus a socialismus jsme znova volali na soud a zjistili jsme, že všechny směry v nich, i umírněné, daleko zabloudily od přikázání evangelia.

129. Proto - abychom užili slov svého předchůdce - „má-li se lidstvu pomoci, pomůže toliko návrat ke křesťanskému životu a ke křesťanským zařízením“.⁶⁰ Neboť jedině tento návrat může býti účinným lékem proti přílišné péči o pomíjející věci, která je zdrojem všech zlořádů, jediný dovede zrak lidí, plně jako v zalkletí upřený na vratké věci tohoto světa, od nich odtrhnouti a povznést k nebesům. Neboť kdo by mohl popírat, že toho léku teď lidská společnost potřebuje nejvíce?

57 Sr. Luk. 12, 48. - 58 Mat. 16, 27. - 59 Sr. Mat. 7, 24 nn. - 60 Rerum nov., 22.

II. HLAVNÍ ZLOŘÁD DNEŠNÍ SOUSTAVY: ZKÁZA DUŠÍ

Sociální poměry současné jsou pro mnohé těžkou překážkou v úsilí o spásu duše.

130. Mysl všech lidí je skoro výlučně zabrána pozemskými zmatky, porážkami, krisemi a spoustami. Avšak když se díváme na to všecko, jak se sluší, očima křesťanskýma, co je to všecko proti zkáze duší? A přece důvodně se smí říci, že poměry sociálního a hospodářského života jsou teď takové, že ohromnému počtu lidí jsou největší překážkou v péči o jedno potřebné, to jest o věčnou spásu.

Mizí živé vědomí posledního cíle.

131. Jsme pro tyto nesčíslné ovce ustanoveni pastýřem a ochráncem od Knižete pastýřů, který je svou krví vykoupil. I nemůžeme se dívatí suchýma očima na toto jejich nejvyšší nebezpečí; ba spíše, jsouce pamětlivi pastýřské povinnosti, s otcovskou starostlivostí neustále přemýšlíme, jak bychom jim mohli pomoci, vyzývající k neustálé horlivosti i jiné, kteří se o to mají zajímatí buď ze spravedlnosti nebo z lásky. Neboť co pomůže lidem, stanou-li se moudřejším používáním bohatství způsobilejšími třeba k získání celého světa, když tím na duši utrpí škodu?⁶¹ Co pomůže učití je bezpečným zásadám hospodářským, nechají-li se bezuzdnou a špinavou chtivostí a sobectvím tak strhovatí, že „slyšíce příkazy Hospodinovy, všecko dělají opačně“?⁶²

III. PŘÍČINY TĚTO ZKÁZY

a) Zlá žádostivost v duších a zlořády v hospodářském životě.

132. Kořenem a zdrojem tohoto odpadu od křesťan-

61 Sr. Mat. 16. 26. - 62 Sr. Soudců 2. 17.

ských zásad v sociálním a hospodářském životě a odtud vyplývajícího odpadu velmi četných dělníkův od katolické víry jsou nezřízené sklony ducha, smutný to následek dědičného hříchu, jenž do podivuhodné svornosti lidských sil vnesl takový rozvrat, že člověk lehoučko se dá zlákat špatnými žádostmi a je mocně pokoušen k tomu, aby dával pomíjejícím statkům tohoto světa přednost před statky nebeskými a nepomíjejícími. Odtud ona nenasytná žízeň po bohatství a časných statcích, která sice ve všech dobách sváděla lidi k tomu, aby přestupovali zákony Boží a šlapali po právech svých bližních, avšak dnešní hospodářskou soustavou nastrahuje lidské křehkosti lécek daleko více. Neboť protože nejistota hospodářské situace a celého hospodářského zřízení vyžaduje nejvyšší a nepřetržitě soustředěnosti všech sil u těch, kdo stojí v hospodářském životě, zatvrdli někteří ke hlasu svědomí, takže se již domnívají, že je jim dovoleno rozmnožovati své zisky jakýmikoli prostředky a také své bohatství - intensivním úsilím a důmyslem získané spravedlivě nebo nespravedlivě - si chrániti proti nepředvídaným hospodářským událostem. Snadné zisky, jichž se dostává leckomu v obchodování zbaveném vši vázanosti, lákají velmi mnohé lidi k spekulaci; ti pak dychtíce jediné po tom, aby za nejmenší práci si zjednávali pohodlné zisky, často podle své libovůle a chtivosti v bezuzdné spekulaci tak zvyšují nebo snižují ceny zboží, že opatrné plány výrobců ukáží se bezcennými. Zákonná ustanovení o akciových společnostech, umožňující rozdělení a omezení rizika podnikání, dala podnět k odporným zlořádům. Neboť vidíme, že akcionáři velmi málo si dělají ze své snížené odpovědnosti; mimo to že, jsouce ukryti za společným nějakým jménem firmy, dopouštějí se nezřídka nejhorších křivd a podvodů; že správní rady hospodářských akciových společností, zapomínajíce na svou úlohu, zrazují práva těch, jejichž majetek převzali do správy. Konečně nesmíme vynechati zmínku o oněch obratných a vychytralých lidech, kterým se nechce pracovati čestně a poctivě, a kteří tedy se neostýchají se vydražďovati

lidskou ziskuchtivost, a když ji vydráždili, zneužívají jí ve svůj prospěch.

b) Není smyslu pro účinnou hospodářskou morálku.

133. Přísná a bezpečná hospodářská morálka, kdyby ji byly státy energicky vymáhaly, byla by mohla tyto velmi těžké zlořády odvrátiti, ano jim i předejiti; té však, bohužel, velmi často nebylo. Neboť protože semena nové hospodářské soustavy se projevovala tehdy, když se názory racionalismu zachytily a zapustily kořeny ve velmi mnohých duších, vytvořila se v krátké době národohospodářská věda odtržená od pravého zákona mravního a tak se zcela uvolnily otěže lidské chtivosti.

c) Špatný příklad lidí s hospodářskými úspěchy.

134. Tím se stalo, že mnohem větší počet lidí než dříve se nestaral o nic, než aby rozmnožil své bohatství, lhostejno, jakým způsobem; a hledající sebe na de všechno a přede všemi, nic si nedělali ani z největších zločinů proti jiným lidem. Ti pak, kdo první šli touto pohodlnou cestou, která vede k zahynutí,⁶³ získali snadno velmi mnoho napodobovatelů své nepravosti - ať již kouzlem svého zevnějšího úspěchu, ať již okázalým přepychem svého bohatství, ať již tím, že se posmívali výčitkám svědomí jiných lidí, jako by to byla jen malicherná úzkostlivost, ať již tím, že konkurenty s citlivějším svědomím ušlapali.

d) Dělnictvo tento špatný příklad napodobuje.

135. Když vedoucí lidé hospodářského života zbloudili s pravé cesty, pak bylo na snadě, že i dělnický lid na všech stranách se za nimi střemhlav vrhal do téže propasti; a to tím spíše, poněvadž velmi mnozí zaměstnavatelé používali svých dělníků, jako by to byly pouhé nástroje, nic se nestarající o jejich duše, bez jakékoli myšlenky na nadzemské hodnoty. A opravdu se

⁶³ Sr. Mat. 7. 13.

člověk zhrozí, když si uvědomuje, jak velmi těžkým nebezpečím je v moderních továrnách vydána mravnost dělníků (zvláště mladších) a stud dívek i jiných žen; když povážíme, jak často dnešní hospodářský život a zvláště nešťastná bytová otázka bývá překážkou rodinného pouta a srdečného rodinného života; když si vzpomínáme, kolik a jakých obtíží se dělá řádnému svěcení svátečních dnů; když povážíme, jak všeobecně zesláblo a ochablo cítění opravdu křesťanské, jež působí, že i lidé prostinci a neučení tak vznešené věci dovedou chápat, a na jehož místo nastoupila jediná starost opatřiti si tak neb onak živobytí. A tak ona tělesná práce, již lidstvu Boží prozřetelnost uložila k prospěchu těla i duše i po prvotním hříchu, se proměňuje na mnoha stranách v nástroj zhouby: nečinná hmota vychází z dílny zušlechtěna, lidé však se tam kazí a hrubnou.

IV. ODPOMOC

1. V čem záleží:

a) Podříd' statky a jednání řádu Bohem stanovenému.

136. Dokud toto žalostné ničení duší bude trvati, je marná jakákoli snaha o obrodu společnosti. A není jiného působivého prostředku proti němu, než když se lidé zjevně a upřímně vrátí k nauce evangelia, to jest k přikázáním Toho, jenž jediný má slova života věčného,⁶⁴ totiž taková slova, která nepominou nikdy, ani když nebe a země pominou.⁶⁵ Neboť všichni, kdo sociálním potřebám opravdu rozumějí, si toužebně přejí, aby hospodářský život byl uspořádán podle správných zásad zdravého rozumu. Avšak tento řád, jehož si i my vroucně přejeme a o nějž se usilovně snažíme, bude neúplný a nedokonalý v každém ohledu, nesjednotí-li se souladně všechny lidské snahy po vzoru podi-

⁶⁴ Jan 6, 70. - ⁶⁵ Sr. Mat. 24, 35.

vuhodné jednotnosti plánu Božího, pokud ovšem u lidí lze tuto jednotu uskutečniti: dokonalým jmenujeme ten řád, jež s velikým důrazem hlásá Církev a jehož žádá i nezaujatý lidský rozum; aby totiž vše směřovalo k Bohu jakožto k prvému počátku a nejvyššímu cíli vší činnosti tvorů a aby vše, co není Bůh, se pokládalo za pouhý prostředek, jehož se má používatí jen potud, pokud napomáhá k dosažení nejvyššího cíle. A nesmí se mysliti, že se tím snižuje výdělečná činnost nebo že se prohlašuje za méně přiměřenou lidské důstojnosti; naopak dostává se nám poučení, abychom v ní s pokornou úctou uznali zřejmou vůli božského Stvořitele, jenž postavil člověka na zemi, aby ji obdělával a aby jí mnohými způsoby používal podle své potřeby. Nebrání se poctivě a spravedlivě rozmnožovati zámožnost těm, kdo jsou činni při výrobě statků, naopak je spravedливо, aby ten, kdo slouží celku a zvyšuje jeho zámožnost, také sám podle svého postavení měl v tomto vzrůstu podíl, jen když se to vše děje s náležitou poslušností k zákonům Božím a bez poškozování práv jiných lidí a používali se toho podle předpisů víry a zdravého rozumu. Budou-li tyto zásady všichni, vždy a všude zachovávatí, pak se v krátké době prosadí spravedlnost a spravedlivé rozdělení nejen při výrobě a nabývání statků, nýbrž i při jejich používání, které nyní bývá často tak nezřízené: a proti špinavému úsilí o zájmy pouze sobecké, které jest hanbou a velikým hříchem naší doby, životem a skutky hude postaven přemilý, ale zároveň velmi mocný zákon křesťanské umírněnosti a sebevlády, jenž velí člověku, aby hledal nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, jistě věda, že mu z Boží štědrosti a z bezpečného zaslíbení budou, pokud třeba, přidány i statky časné.⁶⁶

b) Úkol lásky v novém řádu.

137. Avšak při tom při všem velmi význačnou úlohu

⁶⁶ Sr. Mat. 6. 33.

musí vždy míti zákon lásky, „jež jest poutem dokonalosti“.⁶⁷ Velmi se tedy klamou ti neprozíraví reformátoři, kteří pyšně zamítají pomoc lásky, žádající jen, aby se zachovávala spravedlnost, a to spravedlnost směnná. Ano, láska nemůže nahraditi spravedlnosti, když člověk protiprávně odmítá splniti spravedlnost, již splniti je povinen. Avšak i kdybychom předpokládali, že každý člověk obdržel konečně jednou vše, čím jsou mu jiní povinni, vždy bude lásce otevřeno pole široší: neboť spravedlnost sama, i když se velmi věrně zachovává, dovede sice odstraňovati příčiny sociálních zápasů, nikdy však nedovede sjednocovati srdce a tvořiti svornost ve smýšlení. Avšak zaveďte si sebe dokonalejší zařízení pro upevnění míru mezi lidmi a pro vzájemnou pomoc: nejspolehlivější zabezpečení své pevnosti mají tato zařízení ve vzájemném spojení srdcí, ve vespolečné lásce členstva; a kde toho není, pak - neviděli jsme to často? - i nejlepší předpisy nejsou na nic. A tak jen tehdy zde opravdu bude svorná spolupráce všech o dosažení jediného společného blaha, budou-li složky společnosti živě cítiti, že jsou údy jediné veliké rodiny a dítkami téhož nebeského Otce, ano že jsou jediným tělem v Kristu, „každý jednotlivec pak údem jeden druhého“,⁶⁸ takže „trpí-li jeden úd, trpí spolu s ním všechny údy“.⁶⁹ Pak zajisté lidé bohatí a jiní předáci změni svou dřívější nevšímavost vůči chudším bratrům ve starostlivou a účinnou lásku, s ochotným srdcem přijmou jejich spravedlivé požadavky, budou shovívaví k proviněním a chybám, jichž se snad dopustí. Dělníci pak odloží upřímně všelikou zášť a závist, jichž osnovatelé sociální revoluce tak zchytrale zneužívají, a nejen že nebude jim protivným postavení, jež jim v lidské společnosti vykázala Boží prozřetelnost, nýbrž naopak budou si ho velmi vážiti, jsouce si dobře vědomi, že každý podle svého úkolu a povinnosti opravdu užitečně a čestně přispívá k obecnému blahu, a že kráčí ve šlépějích Toho, jenž, ač byl Bohem, chtěl

67 K Kolos. 3, 14. - 68 K Řím. 12, 5. - 69 I. ke Kor. 12, 26.

býti mezi lidmi tesařem a chtěl býti pokládán za syna tesařova.

2. Obtíže úsilí o nový řád.

138. Rozšíří-li se tedy takto znova po světě duch evangelia, jenž je duch křesťanské mírnosti a všeobecné lásky, pak máme důvěru, že se uskuteční ono toužebně žádané a plné vybudování lidské společnosti v Kristu a onen „mír Kristův v království Kristově“. Hned od samého počátku našeho pontifikátu jsme se pevně rozhodli, že všechny naše starosti a veškerá naše péče mají se vztahovati na tento mír Kristův v království Kristově;⁷⁰ a Vy, ctihodní bratři, kteří na rozkaz Ducha svatého s námi řídíte Církev Boží,⁷¹ pracujete s námi s horlivostí nevyšší chvály hodnou k tomuto veledůležitému a nyní nejnezbytnějšímu cíli, pracujte ve všech končinách země, i v krajích svatých misii pro pohany! Vám náleží zasloužená chvála a uznání, jakož i těm kněžím a laikům, v nichž s radostí vidíme každodenní spolupracovníky v tomto velikém díle a zdatné pomocníky, totiž milovaným synům našim, pracujícím v Katolické akci, kteří tak horlivě se s námi starají o život sociální, pokud tato starost Církvi přísluší a jest jí uložena již jejím božským ustanovením. Ty opět a opět v Pánu napomínáme, aby nelitovali žádných prací, aby necouvali před žádnými obtížemi, nýbrž aby byli den po dni ještě zmužilejší a statečnější.⁷² Arci dílo, před které je vedeme, aby se do něho vrhli, je krušné; neboť dobře víme, že na obou stranách - i ve vyšších třídách společnosti, i ve třídách nižších - je velmi mnoho překážek, a ty musejí býti překonány. Ať však neklesají na mysli; je známkou křesťanů dávat se do svízelných zápasů a zdolávat těžké námahy jest rysem těch, kteří jako dobří vojíní Kristovi⁷³ jdou za Ním zvláště blízko.

⁷⁰ Sr. enc. Ubi arcano z 23. prosince 1922.

⁷¹ Sr. Skutky 20, 28.

⁷² Sr. Deut. 31, 7.

⁷³ I. k Tím. 2, 3.

3. Slibné známky mravní nápravy.

a) V duších dřímá ještě skrytě dobro.

139. Důvěřujice tedy jedině ve všemohoucí pomoc Toho, jenž „chce, aby všichni lidé byli spaseni“, ⁷⁴ ze všech sil budme nápomocni oněm ubohým duším, odvrátivším se od Boha, odvádějme je od pozemských starostí, v nichž se přílišně ztrácejí, učme je s důvěrou se snažiti o statky věčné. Toho někdy bude možno docílit snáze, než se snad na první pohled zdálo možným. Neboť když také v úkrytu duše třeba i nejzkaženějšího člověka se tají - jako ohnivé uhlíky pod popelem - obdivuhodné duchovní síly, nepochybná to svědectví toho, že duše jest od přirozenosti křesťanská, oč více v srdcích nesčetného počtu lidí, kteří byli do bludu uvedeni spíše nevědomostí nebo zevnějšími poměry.

b) Slibné úspěchy sdružení katolických dělníků starších a zvláště mladých; práce mužů z jiných společenských vrstev.

140. Ostatně i v dělnictvu se již ukazují některé potěšitelné známky sociální obnovy. V jejich šicích k veliké své radosti vidíme i skupiny mladých dělníků, kteří ochotně poslouchají rad Boží milosti a s obdivuhodnou horlivostí snaží se získati také své druhy pro Krista. Neméně nutno pochváliti vůdce dělnických sdružení, kteří, nedbajíce vlastního prospěchu a jediné pečující o blaho svých druhů, usilují o to, aby jejich spravedlivé požadavky hájili a uplatňovali a aby je uváděli moudře v soulad se zájmy celého stavu; a nedají se odstrašiti od tohoto svého vznešeného úkolu žádnými překážkami ani podezříváním. Ba i četní mladí lidé, kteří buď pro své nadání nebo pro svůj majetek v brzku budou zaujímati význačné místo ve společnosti, studují důkladně sociální problémy a vzbuzují radostnou naději, že se skutečně cele věnují práci o sociální obnovu.

⁷⁴ 1. k Tim. 2. 4.

4. Jak postupovati.

a) Nezbytnost laického apoštolátu ve všech vrstvách.

141. A tak přítomné poměry samy, ctihodní bratři, jasně ukazují, jakou cestou se má jíti. Neboť před námi nyní - jako i jindy nejednou v dějinách Církve - stojí svět z velké části znova propadlý pohanství. Aby celé tyto třídy lidstva byly zpět přivedeny ke Kristu, jež zapřely, musejí se pro tento účel z nich samých vybrati a vyškoliti pomocní vojíní Církve, kteří by dobře znali je samy, jejich smýšlení a přání, kteří by do jejich srdcí dovedli vniknouti milou jakousi bratrskou láskou. Neboť prvními a nejbližšími apoštolý dělníků musejí býti zase dělníci; apoštolý pak mezi příslušníky řemesel a obchodu musejí býti lidé z týchž řad.

b) Kněžstvo at' školí tyto laické apoštolý. Kandidáti kněžství at' se na tuto úlohu důkladně připravují.

142. Je především úlohou Vaší, ctihodní bratří, a Vašeho kléru tyto laiky, kteří by byli apoštolý mezi dělnictvem a mezi zaměstnavateli, pečlivě vyhledávati, opatrně vybírati, vhodně vychovávat a školiti. Tím se ukládá kněžím úloha arci nesnadná, a aby mohla býti splněna, musí dorost kněžský, jenž je nadějí Církve, býti pro ni řádně vyzbrojen usilovným studiem sociální otázky. Především však je nutno, aby ti, kterým tento úkol určíte za zvláštní poslání, měli velmi vytríbený smysl pro spravedlnost; uměli se s vytrvalostí vpravdě mužnou postaviti proti komukoli, když klade nespravedlivé požadavky nebo když nespravedlivě jedná; dále aby vynikali obezřetností a umírněností, jež je daleka jakéhokoli radikalismu; aby byli především živě proniknuti láskou Kristovou, jež

jediná dovede mocně a zároveň sladce podrobovati srdce a vůli lidí zákonům spravedlnosti a slušnosti. Není důvodu k pochybnostem: musí se se vši rozhodností jíti touto cestou, která v minulosti již tolikrát se skvěle osvědčila.

*c) Prostředky k výchově laických apoštolů :
poučování; spolky; exercicie.*

143. Tyto pak milované syny své, vybrané pro tak velikou úlohu, snažně v Pánu vybízíme, a by se zcela věnovali vzdělání mužů jim svěřených, a aby při tomto dokonale kněžském a apoštolském díle vhodně používali všech prostředků křesťanského školení: aby učili mládež, zakládali křesťanské spolky, zřizovali v duchu víry studijní kroužky. Především však ať si vysoce váží a k prospěchu svých chovanců ať vytrvale používají nejvzácnějšího prostředku k obrození soukromému i sociálnímu, prostředku, jímž jsou duchovní cvičení (exercicie). Rekli jsme to v okružním listě „Mens nostra“.⁷⁵ V této encyklice jsme jasně zmínili a s velikým důrazem doporučili jak exercicie pro laiky vůbec, tak zvláště velmi užitečné exercicie pro dělníky. Neboť v této škole ducha se nejenom vychovávají výborní křesťané, nýbrž i skuteční apoštolé pro jakékoli postavení v životě, rozohňující se v ní žářem Srdce Ježíšova. Z této školy - jako apoštolé z jerusalemského večerádla - vyjdou lidé vyzbrojení neohroženou věrou, upevnění nezdolnou vytrvalostí v pronásledování, rozohnění žhavou horlivostí, s jedinou myšlenkou: šířiti království Kristovo všemi směry.

5. Nezbytná nutnost tohoto díla.

a) Běží o nejvyšší statky lidstva.

144. A věru je nyní nesmírně potřebí takových statečných vojinů Kristových, kteří by všemi silami pra-

⁷⁵ Z 20. prosince 1929.

covali o to, aby lidstvo uchránili před strašnou přímo zhoubou, do níž by se zřítilo, kdyby zavrhl učení evangelia a kdyby se připustilo, aby zvítězil onen směr, který šlape jak po právech přirozených, tak po právech božských. Církev Kristova, vybudovaná na nerozborné skále, nemá se čeho báti, neboť ví bezpečně, že brány pekelné nikdy ji nepřemohou;⁷⁶ ano, zkušenost tolika století jí ukazuje, že z největších bouří vychází obyčejně ještě silnější a ozdobena novými triumfy. Ale její mateřská láska nemůže zůstatí netečnou při nesčetných hrůzách, jimiž za takových bouří tolik tisíců lidí je zmitáno, a zvláště při nesmírných duchovních škodách z toho vyplývajících, když tolik duší vykoupených krví Kristovou je strhováno do věčné záhuby.

b) Můžeme to prosadit, ale musíme napnouti síly.

145. Ani jeden prostředek nesmí tedy zůstatí nevyzkoušen a nepoužit, aby se jen odvrátila tak brozná zla od lidské společnosti: k tomuto cíli musí směřovati práce, všecko úsilí, všechny vytrvalé a vroucí modlitby k Bohu. Neboť s pomocí milosti Boží - osudy lidstva jsou v našich rukou.

c) Nedejme se zahanbiti horlivostí a promyšlivostí protivníků.

146. Nestřpme, ctihodní bratři a milení synové, aby synové tohoto světa se jevíli chytřejšími než my, kteří z Boží dobroty jsme synové světla.⁷⁷ Vždyť vidáme, jak oni s největší promyšleností si vyhledávají a školí odhodlané stoupence, aby jejich bludy den co den dále šířili do všech vrstev obyvatelstva a do všech končin světa. Kdykoli pak má býti podniknut zvláště mohutný útok na Církev Kristovu, vidáme je, jak odkládají zarytá nepřátelství, jak svorně se řadí v jeden šik a jak spojují všechny síly, aby pracovali o dosažení společného cíle.

⁷⁶ Sr. Mat. 16, 18. ⁷⁷ Sr. Luk. 16, 8.

ZÁVĚR

VE SVORNOSTI!

147. Není opravdu člověka, který by nevěděl, kolik a jak veliké věci všude podniká neúmorná horlivost katolíků jak pro blaho sociální a hospodářské, tak v oboru školském a náboženském. Ale tato podivuhodná a úsilná činnost nezřídka ztrácí na účinnosti, protože síly se příliš tříštívají. Ať se tedy sjednotí všichni mužové dobré vůle, kteří chtějí pod vedením církevních pastýřů bojovati tento dobrý a mírumilovný Kristův boj; a všichni, podřizující se vedení a učení Církve, ať se snaží přispěti - každý podle svých schopností, sil, postavení - k obrození lidské společnosti, jak k němu dal signál Lev XIII. nesmrtelnou encyklikou *Rerum novarum*; a to nehledajíce sebe a svých zájmů, nýbrž zájmy Ježíše Krista;⁷⁸ nesnažíce se uplatniti stůj co stůj vlastní plán, nýbrž jsouce hotovi zřici se ho, i kdyby byl nejlepší, kdyby se ukázalo, že toho vyžaduje větší obecné blaho: aby ve všem a nade všechno Kristus kraloval, Kristus vládl, „Jemuž čest a sláva a moc na věky“.⁷⁹

Aby se to šťastně uskutečnilo, k tomu Vám, ctihodní bratři a milení synové, již jste příslušníky veliké katolické rodiny nám svěřené, a se zvláštní láskou dělníkům a pracovníkům v jiných rukodělných povoláních, protože nám Boží prozřetelností obzvláště byli svěřeni, jakož i křesťanským zaměstnavatelům a podnikatelům udělujeme z otcovského srdce apoštolské požehnání.

148. Dáno v Římě u sv. Petra 15. května 1931, v desátém roce našeho pontifikátu.

PIUS XI.

O B S A H:

(Číslice označují čísla odstavců.)

ÚVOD.

Rerum novarum a sociální encykliky před ní (1, 2). Co zavedlo podnět k vydání *Rerum novarum*: a) kapitalistická společnost byla rozpoltěna ve dvě třídy (3); b) jak snášela tento stav liberalistická buržoasie, jak dělnictvo (4); c) snahy katolických sociologů (5, 6); d) Lev XIII. žádán o směrnicе; vyhovuje (7-9). O čem jedná *Rerum novarum*: a) Lev XIII. uznává nouzi dělnictva (10); b) v čem vidí podmínku záchranné akce (11). - Jak byla *Rerum novarum* přijata: a) v Církvi a mimo Církev (12); b) zvláště u křesťanských dělníků (13); c) odpor a nepochopení v některých kruzích (14). Účel a rozčlenění *Quadragesimo anno*.

I. JAKÁ DOBRODINÍ VZESLA Z RERUM NOVARUM.

Dík Bohu za tato dobrodiní (16).

A) JAKÉ PODNĚTY DALA CÍRKVI. Lev XIII. o sociálním uschopnění Církve. (17) - 1. Podněty vzhledem sociální nauce: a) Papežové a biskupové propagovali sociální nauku *Rerum novarum*. (18); - b) katolíci vybudovali na základě *Rerum novarum* katolickou sociální vědu (19, 20); c) sociální nauka *Rerum novarum* pronikla i za hranice katolické Církve (21, 22). - 2. Vzhledem k praktické práci sociální: podle direktiv *Rerum novarum* se pracovalo o zlepšení postavení dělnictva (23, 24).

B) JAKÉ PODNĚTY DALA RERUM NOVARUM STÁTU. a) Bourala osudný liberalistický názor o úkolu státu (25); b) státy zahájily sociálně politickou činnost (26); c) katolíci v sociální politice (27); d) „Pracovní právo“ a *Rerum novarum* (28).

C) JAKÉ PODNĚTY DALA SVĚPOMOCI. 1. Zdůvodnění nezbytnosti sdružování (29). Bylo to nutno zdůraznit zvláště proti liberalismu a některým katolíkům (30). - 2. Odborové organizace dělnické: a) *Rerum novarum* vytyčovala jim důležité cíle pracovní (31, 32); b) uskutečnění a ovoce této organizační práce (33); c) různé formy

organisace v různých zemích (34); d) mají býti odborové organizace ryze katolické či smíšené? (35); e) vzrůstající vliv katolických organizací (36). 3. O d b o r o v é o r g a n i s a c e jiné. a) Odborové organizace v jiných stavech (37); b) křesťanské organizace zaměstnavatelů (38).

ZÁVĚR. Rerum novarum „magna charta“ katolického sociálního řádu (18). Potřeba nauku Rerum novarum vysvětlit a doplnit (40).

II. VÝKLAD A DOPLŇKY K RERUM NOVARUM.

ÚVOD. Pravomoc Církve v oboru sociálním a hospodářském. a) Církev tuto pravomoc má (41); b) podrobnější vymezení poměru mezi hospodářstvím a mravoukou (42); c) zřetel k poslednímu cíli nejvyšší normou i v hospodářském životě (43).

A) PRÁVO VLASTNICKÉ. Obhajoba nauky Lva XIII. o soukromém vlastnictví (44). 1. Individuelní a sociální stránka vlastnictví (45). Nezapomínej ani na individuální ani na sociální stránku vlastnictví! Jinak zlel (46). 2. Povinnosti, jež zatěžují vlastnictví: Rozlišuj dobře: vlastnictví - používání vlastnictví (47, 48). 3. Pokud stát smí, pokud musí, pokud nesmí zasahovati do vlastnických práv (49). 4. Povinnosti vzhledem k příjmům přebývajícím (50). Používání přebytků příjmů ke tvoření příležitosti k práci dobré (51). - 5. Právní důvody nabývání vlastnictví: nejen práce, nýbrž i zabránění věcí bez vlastníka právním důvodem vlastnictví (52).

B) KAPITÁL A PRÁCE. 1. I práce i kapitál při výrobě nutny (53). - 2. Ani kapitál sám ani práce sama nesmějí žádati plný výnos práce jen pro sebe: a) je nesprávné, když to žádá kapitál (54); b) je nesprávné, když to žádá práce (55). - 3. Vůdčí zásada pro spravedlivé rozdělení výnosu: a) hospodářské statky mají živiti všechno lidstvo (56); b) není každé rozdělení majetku dobré (57); c) vůdčí zásada dobrého rozdělení: potřeby obecného blaha (58).

C) ODPROLETARISOVÁNÍ PROLETARIÁTU. 1. Situace proletariátu dosud dobrá není (59, 60). 2. Záchrana z této neblahé situace jen získají-li proletáři jmění (61). 3. Tento požadavek se provést dá a musí (63).

D) SPRAVEDLIVÁ MZDA. Cesta k odproletarisování; spravedlivá mzda (63). 1. Námezdný poměr není sám sebou nespravedlivý (64). Účast dělníků na správě, zisku a p.

je dobrá věc (65). - 2. K čemu nutno přihlížeti, aby byla stanovena spravedlivá mzda: a) nutno dbáti několika zřetelů, ne pouze jednoho (66, 67); b) nárok pracujících na plný výnos práce je neodůvodněný (68); c) individuální a sociální stránka práce (69, 70). - 3. Trojí zřetel zvláště význačný: a) životní potřeby dělníka a jeho rodiny (71); b) hospodářský stav podniku (72), co dělati, kdyby provoz podniku měl býti zastaven (73); c) potřeby obecného blaha (74); správně navzájem přizpůsobiti mzdy v různých povoláních (75).

E) NOVÝ SPOLEČENSKÝ ŘAD. Dvojí reforma nutna: institucí a mravů (76, 77). 1. Reforma působnosti státu: a) stát nesmí býti zavalen kdejakými funkcemi (78); b) jaké sociální a hospodářské funkce převzítí má, jaké nemá (79), c) důležitá zásada „subsidiárnosti“ (80). - 2. Stavovský řád: a) třídní boj nutno překonati (81, 82); b) nutno vybudovati stavy (83); c) co pojí lidi ve stav (84); d) úkol „stavů“ (85); e) stavům budiž přiznána značná samospráva (86); f) vedle stavů budtež vybudovány i jiné vhodné doplňující organizace (87). - 3. Vůdčí zásada hospodářského života: nikoli volná soutěž, nýbrž sociální spravedlnost a sociální láska (88). - 4. Nutnost mezistátních dohod (89). - 5. Dva dodatky: a) sociální organism obdobou mystického těla Kristova (90); b) posouzení fašistických organizací (91 - 95).

F) ZÁVĚREČNÁ ÚVAHA. K přebudování nezbytno náboženství (96). Je k tomu nezbytna mravnost; výstražný příklad: cechy! (97). - Přechod k látce III. oddílu (98).

III. ZHODNOCENÍ DNEŠNÍHO ŘÁDU A CESTY K NÁPRAVĚ.

Pronikavé změny sociální od Lva XIII. (99).

A) KAPITALISTICKÝ HOSPODÁŘSKÝ ŘAD. 1. Jeho význačné rysy, hodnota, rozšíření: a) charakteristická známka: jedni poskytují kapitál, druzí práci (100); b) může býti špatný, ale není špatný svou podstatou (101); c) jak dalece pronikl (102 - 104). 2. Změny v něm od Lva XIII.: a) došlo k hospodářské diktatuře, plutokracii (105); b) zvláště neblaze se uplatnil kapitál finanční (106); c) bezohledně se uplatňuje právo silnějšího (107); d) boj o trojí moc (108). 3. Osudné následky (109). - 4. Odpomoc (110).

B) SOCIALISMUS. Rozštěpil se od Lva XIII. ve dva hlavní proudy: (111): I. SOCIALISM RADIKÁLNÍ: KOMUNISMUS. Bezohledný třídní boj. Nepřátelství k majetku. Bezbožectví (112). - II. SOCIALISM UMÍRNĚNĚJŠÍ: 1. V čem se umírnil: a) přiblížil se značně k sociálněref. požadavkům křesťanským (113); b) netrvá již na ostrém třídním

boji ani na radikálním odstranění soukromého vlastnictví (114, 115). - 2. I on je pro křesťanství nepřijatelný: a) touha některých katolíků po kompromisu mezi socialismem a křesťanstvím (116), b) ten kompromis možný není (117); c) důvod neslučitelnosti: bludné učení o společnosti, která podle socialismu jest jen pro pozemský užitek (118, 119); d) nemožno býti řádným katolíkem a opravdovým socialistou (120). - 3. Nepřijatelný jest i „výchovný“ socialismus: a) co je to „kulturní socialismus“ (121) b) je to vlastně kulturní liberalismus (122). Katolíci v řadách socialismu: a) katolíci v socialismu jsou (123); b) pohnutky, proč tam vstoupili (124); c) vinu mají katolíci bez sociálního citění (125). - 5. Zveme zbloudilé zpět do domu otcovského (126).

C) MRAVNÍ NÁPRAVA. I. Její nutnost: je pro vybudování lepšího společenského řádu nutna na prvním místě a bezpodmínečně (127 - 129). - II. Hlavní zlořád dnešní soustavy: zkáza duší: sociální poměry současné jsou pro mnohé těžkou překážkou v úsilí o spásu duše (130); mizí vědomí posledního cíle (131). - III. Příčiny této zkázy: a) zlá žádostivost v duších a zlořády v hospodářském životě (132); b) není smyslu pro účinnou hospodářskou morálku (133); c) špatný příklad lidí s hospodářskými úspěchy (134); d) dělnictvo tento špatný příklad napodobuje (135). - IV. Odpomoc: 1. V čem záleží: a) podříd statky a jednání řádu Bohem stanovenému (136); b) úkol lásky v novém řádu (137). - 2. Obtíže úsilí o nový řád (138). - 3. Slibné známky mravní nápravy: a) v duších dřímá ještě skrytě dobro (139); b) slibné úspěchy dosavadní (140). - 4. Jak postupovati: a) nezbytnost laického apoštolátu ve všech vrstvách (141); b) kněžstvo ať školí laické apoštoly; bohoslovci ať se sociálně školí (142); c) důležitost exercicií pro laické apoštoly (143). 5. Nezbytnost tohoto díla: a) běží o nejvyšší statky lidstva (144); b) nutno napnout síly; c) nedejme se zahanbiti horlivostí protivníků (146).

ZÁVER

Ve svornostil (147, 148).

Jméno autorovo	Pius XI.
Název díla	Quadragesimo anno. O vybudování společenského řádu.
Přeložil	Dr. Bedřich Vašek
Jméno nakladatele	Dominikánská edice Krystal Pořádá P. Dr. Silvestr M. Brait O. P.
Místo a rok vydání	. Otrokovice roku 1947
Vytiskla	Knihtiskárna Františka Navrátila v Otrokovicích
Vydání	III. opravené vydání
Náklad	5000 výtisků
Cena	20.— Kčs